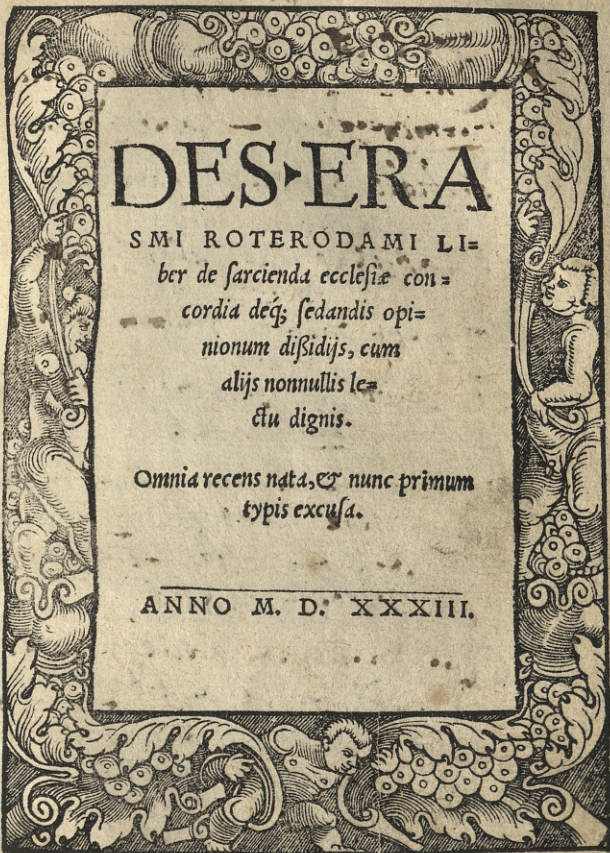

DES·ERA

SMI ROTERODAMI LI=
ber de sarcienda ecclesie con=
cordia deq; sedandis opi=
nionum dissidijs, cum
alijs nonnullis le=
ctu dignis.

Omnia recens nata, & nunc primum
typis excusa.

ANNO M. D. XXXIII.

Quatuor Inconstantia mundi

Fulmen Ventus Mulier Forma

Perdidit horrendo Trium Venus

^{inproba bello}
Et Lapisas bello perdit Baco

^{genti}
Denique cum mentes hominum frangit

^{utque}
Et pudor et probitas et metus
^{omnesque abest}

Nux et sima mulier eadem sunt
^{legit ligati}

Itaque non recte faciunt si
verba ceperunt

Qui iniuriam facit recipiat
id quod inique gessit Colo 53

Non angariamini nec observa-
bitis summa Levit 19

13968

DES. ERASMVVS ROTERODAMVS
Clariss. viro Iulio Pflug. S. D.

VANTOPERE te pi-
geat horum semper in
peius gliscentium dissidi-
orum, quantoq; pectoris
ardore suspires pijs omni-
bus optabilem, ecclesiæ
concordiam Iuli uir or-
natissime, satis arguunt tot tuæ ad me episto-
læ, semper eandem occinentes cantilenam
magnaq; instantia efflagitantes, ut huius tem-
pestatis me sedatorem præbeam; quod quum
tu nihilo uerecundius facias, quàm si iubeas
Pygmæum Atlantis uice, sustinere cælum,
tamen à me nullam admittis excusationem.
Erras tu quidem mi Iuli uehementer igno-
rantia mei, uerum hic error quo maior est,
hoc magis declarat insignem tuam pietatem
erga dei domum, in qua tu non infimum te-
nes locum, tenesq; ob eximias uirtutes tuas
meritissimo: quibus hoc decentius ornaris,
quod hinc nullum omnino tollis supercilium,
sed agnoscis domini munificentiam: quales
uiros si multos haberet Resp. Christiana, aut
hi tumultus non extitissent, aut iam pridem
essent consopiti. Ipse uero sic inter sacrum, ut
A 2 aiunt,

EPISTOLA.

aiunt, & saxum constrictus, ut quod flagitas
nec recusare per te liceat, nec ex me prestare
ualeam, medium quiddam repperi, quo te
posthac utar aliquanto placatiore. Tractavi
psalmum. 83. in quo diuinus ille spiritus mire
nobis commendat ecclesiæ concordiam. Non
parum iuuat hortator in hoc sanè negotio-
rum genere, in quo bona pars facti est, pro-
pena uoluntas, cui nunquam deesse solet be-
nigni numinis præsidium. Quod si Christus
& illud largiri dignetur, ut ecclesiasticæ pacis
amor quo tu tam insigniter flagras, omnium
animos corripit, breui futurum est, ut nec tu
flagitando, ne ego recusando sumam inanem
operam, sed uterq; alteri gratulemur.

Verum à psalmo non te remora-
bor diutius. Datum Fribur-
gi pridie Cal. Aug.

1533.

I
DES. ERASMI ROTE,

RODAMI DE AMABILI EC-

CLESIAE CONCORDIA

LIBER.

SALMVM octogesi-
mum tertium ob id sele-
gimus enarrandū, quod
in eo spiritus sanctus, mul-
tis argumentis magnaq;
tum euidentia tum uehe-
mentia, nobis spetiosam
illam ac beatam ecclesiae concordiam com-
mendat: qui sermo quum omni tempore sa-
lutaris est atq; utilis, tum uero hoc seculo se-
ctarum feracissimo uidetur ita necessarius, ut
non alio magis. Quisquis igitur diligit pacem
illam, quæ iuxta beatum Paulum exuperat
omnem sensum, quæq; sola custodit & ab
omnibus malis tuetur corda & corpora no-
stra in pacificatore Iesu Christo domino no-
stro, ad hanc auditionem aures animosq; at-
tentos adferat. Titulus nonnihil habet scru-
pulorum, sed his quanta poterimus breuitate
discussis ad pulcherrimi simul & amoenissimi

A 3

spectaculi

spectaculi contemplationem alacriores ingrediemur.

Titulus igitur in codicibus nonnihil uariat, siue id accidit scribarum studio, siue sermonis Hebraici ambiguitas hanc nobis peperit uarietatem. Septuaginta sic reddidere: In finem pro torcularibus filijs Coræ psalmus. Hieronymus hoc pacto, Vincenti pro torcularibus filiorum Coræ psalmus.

Quum audis in finem, intellige psalmum
Rom. 10 tractare de Christo, qui finis, hoc est, perfectio legis est omni credenti. Nulla est enim uera perfectioq; iustitia, nisi per fiduciam synceram erga illum, qui solus fide purificat corda mortalium. Quum audis Vincenti, siue pro uictoria, protinus in mentem tibi ueniat illud Paulinum, Neminem assequi beatam illam coronam gloriæ nunquam marcescentis, nisi qui legitime certauerit. Quidam ex Hebræi sermonis peritia submonuit pro Vincenti, potuisse uerti, effundenti sanguinem, ut non leuem & incruentam pugnam, sed acre prælium, & ut Græci dicunt *ἁπὸνδου πόλεμον* intelligas. Quum enim qui huic militant muno toties sua corpora telis hostium obijciant, suamq; uitam ambigui Martis alexæ committant, ut supplicationem, ouationē, aut etiam triumphum

triumphum assequantur, eumq; ridiculum
 uerius ac ludicrum quàm speciosum, quem
 nemo uir grauis absq; risu uidere posset, cuius
 uniuersa pompa uno circumagitur die, quid
 non facient Christi milites, ut æternum illum
 triumphum assequantur in cœlis? Quanta
 nunc est gloria martyrum, qui suum effun-
 dendo sanguinem, per fidem uicerunt regna,
 operati sunt iustitiam, & adepti sunt beatas
 promissiones? Quorum encomia per uniuersum
 resonant orbem, & angelis applaudenti-
 bus sempiternum cum duce suo Christo tri-
 umphū agunt in cœlesti Hierosolyma? Quan-
 quam & hi qui Paulo auscultantes amore
 Christi mortificant membra sua, quæ sunt su-
 per terram, libidinem, auaritiam, iracundiam,
 aliosq; id genus affectus, spiritui reluctari so-
 litos, non incruento bello uincunt Satanam.
 Iam & in ipso Psalmo fit mentio Taberna-
 culorum, siue tentoriorum, quod militiæ uer-
 bum est. Porro quod in titulo additur, pro tor-
 cularibus, nō nihil torsit diuum Augustinum,
 eo quod in psalmo nulla fiat torcularium
 mentio. Itaq; confugit ad allegoriam. Verum
 animaduertere poterat Psalmorum titulos
 interdum indicare argumentum ex historia,
 uelut in Psalmum, 33. Psalmus Dauid cum

Hebr. ii.

mutauit uultum suum coram Abimelech, & dimisit eum & abiit. Interdum diem festum quo decantari solet, uelut Psalmus. 91. titulum habet, Psalmus cantici in die Sabbati. 92. Laus cantici Dauid in die ante Sabbatum. 93. Psalmus Dauid quarta Sabbati. Nec oportet historicum sensum rejicere, quo locus fiat allegoriæ, quum ille sit huius basis & fundamentum, qui cognitus facit, ut aptius tractetur intelligentia retrusior ac mystica. Itaque titulus propheticus quum addit, pro torcularibus, indicat mensem septimum, qui apud nos September est. Nā prisca à mense Martio quum sol ingreditur Arietem faciebāt anni initium: & ab hoc numerantibus, quoniam quintus erat is qui post dictus est Iulius. Quintilis appellabatur, & huic succedens Augustus, Sextilis, ac cæteri item usque ad Decembrem, ex ordine sortiti sunt nomen. Quoniam autem mense Septembri uindemiæ tempus est, significantius erat, & ad mysterium accommodatius dicere, pro torcularibus, quàm mense septimo. Sic Horatius initium ueris indicans non inamœna figura dixit, Zephyris & hirundine prima. Simul autem indicantur dies festi, quibus hoc canendi certamen inter prophetas celebrabatur, Hinc est quod aliquot psalmo

psalmorum titulus habet mentionem Liliorum siue Rosarum, uernum tempus indicans, & eius temporis festa. Nam quum Iudæis tria fuerint festa præcipua, Pascha in memoriam prodigiose transmissi maris, & Pentecostes in memoriam legis in monte Sinai latæ ac receptæ, & tabernaculorum, de quo mox dicemus: Primum incidebat in ueris initium, Secundum in uer iam adultum, Tertium in autumnum. Nam septimi mensis die xv festum erat scenopegiorum, à figendis tabernaculis dictum. Septem enim diebus iuebantur commorari in tabernaculis in memoriam ueteris historię, quod ex Aegypto profugi, per uastam & horridam solitudinem peregrinantes annis quadraginta habitarent in tentorijs, deo uiam monstrante, nocte per columnam igneam, interdiu per columnam nubilam, cuius interim beneficio, nec potus nec cibus illis defuit, nec uestes aut calciamenta detrita sunt. Quo tempore & templum ipsum erat tabernaculum, mansitq; donec Solomon extrueret illud templum Hierosolymis, ipsis etiã ethnicis uenerabile. Huius tam benignæ numinis prouidentię ne uel ipsi possent obliuisci, uel ad eorum posteros non perueniret tanti miraculi notitia, iussi sunt quotannis

circa uindemiæ tempus tabernaculorum festum agere per dies octo, idq; mensē Septimo: qui quodammodo sic in mensibus est Sabbatum, quemadmodum in diebus dies Septimus, in annis septimus annus qui teris quoq; suum dabat oclū, in annorum hebdomadibus, Iubileus septem annorum completens hebdomadas. Ex his ergo Septimi mensis octo diebus primus erat Sabbatum, utpote tertiæ hebdomadis initium, & item Octauus quartæ hebdomadis initium. Vterq; ieiunio & ocio peragebatur. Cæteri qui inter hos intercedebant, sacrificijs, hymnis, gratiarum actione & gaudijs solennibus transgebantur. Octauus tamen dies uelut noui festi principium erat, uidelicet cætus siue collectæ, quod tum præter impendia sacrificiorum ac donorum nonnihil à singulis colligeretur, in sumptus tabernaculi. His de rebus tractatur Leuit. 23. & Nume. 29. Proinde quanquam in titulo non est expressa mentio tabernaculorum, est tamen tacite comprehensa, designato mensē, quo Scenopegiorum festum celebrabatur collectis iam omnibus terræ frugibus. Mensis autem ille fermē totus festus & sacrificijs peragebatur, quo simul & Leuitis prouideretur, & populus agnosceret se quicquid

quid terra produceret diuinæ munificentiae acceptum ferre debere: ut nec ad luxum abuterentur, si quando annona prouenisset largior, nec desponderent animum, si quis annus extitisset sterilior, ab ipsis admoniti tabernaculis, quod quum per steriles arenas ac sitiētes facerent iter, dominus non passus sit illis quicquam deesse, sed manna demiserit ex coelo, aquam effuderit ex petra. Nam qui fieri possit, ut qui sic uestit agrestia lilia, qui pabulum suppeditat passerulis, sinat famulos suos egere necessarijs, praesertim quum piorum sobrietas paucissimis sit contenta? Quo turpius est, quod hodie Christiani quidam, ubi diuina benignitas uberio rem annonam effudit, non ad gratiarum actionem, non ad liberalitatem in sacerdotes & pauperes, sed ad lasciuiam, luxum ac libidinem conuertuntur. Contra si paulo malignior fuerit prouentus, obliti superioris abundantiae ac de futura diffidentes intendunt rerum pretia, contrahunt manus in egenos, accidunt quod debetur sacerdotibus, frustrantur creditores. Quanto dignius erat ijs qui Christi titulo gloriantur, ut quo parci or fuerit anni prouentus, hoc effusior esset diuturnum in pauperes benignitas. Nō enim deus in hoc dedit messem uberio rem, ut in
tuis

tuis horreis frumenta computrescerent, sed ut quod superest in usus pauperum dispensaretur. Ita fieret, ut superiore fertilitate uideare non indignus, & in sequuturis annis maiorem domini liberalitatem promerearis. Porro festum illud tabernaculorum quod olim à Iudæis celebrabatur, *τυπικῶς* designasse celebritatem ecclesiæ catholicæ nō obscure declarat propheta Zacharias capite. 14. Erit uina qua percutiet dominus omnes gentes quæ non ascenderunt ad celebrandam festiuitatem tabernaculorum. In eodem Capite fit mentio torcularium, at huius psalmi argumentum ex eo prophetæ loco sumptum uideri possit. Illud uigilanter annotatum est ab Hieronymo, tres esse Psalmos, quorū titulus meminit torcularium. Octauus qui inscribitur Daud. Octogesimus qui inscribitur Asaph, & hic octogesimus tertius qui inscribitur filiis Core. Quibus & hoc commune est, quod omnes meminerunt uictoriæ. Ogdoas autem resurrectionis gloriæ dicata est. Hic est enim dies quem fecit dominus à mortuis resurgēs, in quo iubemur lætari & exultare tripudijs spiritualibus. Nam ubi resurrectio, ibi uita est. Vita autem est innocentia, quemadmodum peccatum mors, Primus igitur dies plausibilis erat

era
qu
mi
mu
inn
dec
ter
tia
deg
com
cem
Eua
gno
tren
lius
est, &
cept
uan
mur
sonis
tres p
dun
mias
ridic
inde
lasci
diern

erat hominis ad imaginem dei conditi, de quo tractat Psalmus octauus, ostendens hominem ita conditum, ut angelis esset proximus. Secundus erat hominis per legem ad innocentiam reuocati, quod indicat Ogdoas decies multiplicata, decalogum figurans. Hic tertius ostendit hominem per Euangelij gratiam eò perfectionis euectum, ut licet corpore degeret in terris, per fidem tamen ac spem conuersationem haberet in cœlis. Eoq; decem ogdoadibus additur ternio, quod per Euangelicam lucem mundus uniuersus cognouit dilucide mysterium sacrae Triadis. Patrem nouerant & Iudæi, sed posteaquàm filius assumpta natura humana in terris uisus est, & cum hominibus uersatus est, moxq; receptus in cœlum, emisso cœlitus spiritu inuante linguas ac mentes omnium, tum demum dilucide mundus agnouit, in tribus personis unum deum, & in eadem natura diuina tres personas, patrem & filium & spiritum sanctum. Quoniam autem gentes solent uindemias prophanis & impijs ritibus in honorem ridiculi Bacchi celebrare, incompōitis ludis, indecoris saltationibus, & obscœnis uerbis lasciuiantes, cuius insaniae dolemus in hodiernum usq; diem nōnulla conspici uestigia: Moses

Moses publicam lætitiā ad religiōsam gratiarum actionem, petulantes motus ad propheticas saltationes (Nam & Dauid in honorem dei ante arcam saltasse legitur) impios hymnos, & impudicos sermones ad mysticos psalmos conuertit, effecitq; ut impurus cultus, quem aliæ nationes dæmonibus exhibebant, in ueri dei cultum uerteretur. Habebant & gentes in his festis sua certamina, in quibus homines parum sobrijs, facie seculis oblita de plaustris ridicula carmina iaciebant: uictori præmium erat hircus, dignum ut aiunt patella operculum. Hic inter prophetas erat certamen, plenum religionis ac reuerentiæ, Vnde psalmi complures in titulis habent, pro uictoria. Tale certamen & Apostolorum temporibus erat in cœtibus Christianorum, Vnus loquebatur linguis, plures, prophetæ officio fungebantur. Nec hic feruebat indecora contentio, sed si cui alteri fuisset reuelatum, prior tacebat. Nec uictus sibi displicebat, sed gratias agebat spiritui, qui per alium hoc docere uoluit, quod ipsum fugerat. Nec uictor efferebatur animo, sciens totum hoc esse diuini spiritus energiam, qui cuiq; diuidebat sua dona pro ut uolebat. Tale canendi saltandiq; certamen erat inter hos prophetas, Hoc exemplo

ECCLESIAE CONCORDIA. 11

nos erudimur, ut siue laboramus & affligimur aduersis siue rebus prosperioribus delinimur, omnia in gloriam dei faciamus. Nunc complures Christiani tantum in morbis, bellis, alijsue periculis deum inuocant, & ita distinguunt tempora, ut tristitia secent deo, lætiora tribuant Satanæ. In funere charorum uideas aliquam pietatis speciem, in nuptijs, in uictorijs, in conuiujs nullum Christianæ mentis uestigium. Existimant abunde satisfactum deo, si per tempus quadragesimæ paulo uiuant seuerius, sed imminente quadragesima quàm irreligiosa licentia: rursus exacta ea ferijs Paschalibus, quanta auiditate reditur ad intermissas uoluptates? Atqui decebat Christiana gaudia non minus habere religionis quàm luctum. Quàm diu uersamur in his tabernaculis, sunt uariæ rerum uices. Est tempus nascendi, & est tempus moriendi. Tempus nubendi, & tempus abstinendi à nuptijs, tempus gaudendi de natis liberis, & tempus lugendi defunctos liberos, sed Christianis nullum oportet esse tempus uacuum à pietate. Sub festum diem celebretur ieiunium, sed religiosum: festus dies requirit lætitiā, sed spiritualem. Illic nonnihil contristamur, sed secundum deum: hic lætamur, sed coram domino.

mino. Quemadmodum de gaudijs Euangelicis loquens Esaias cap. 9. ait. Lætabuntur coram te, sicut qui lætantur in messe. Bene lætantur qui lætantur coram deo, qui pura conscientia illi pro tristibus pariter ac lætis gratias agunt. At qui lætitiæ temporibus, alex, temulentia, turpilouijs & scortis indulgent, coram mundo fortasse lætantur, coram deo insaniunt. Sed his forsitan diutius immoremur, quam sat est, utinam & sine causa. Absoluamus igitur tituli mysterium. Octauus Psalmus inscribitur Dauid, quæ uox Hebræis sonat manu fortem, Octogesimus Asaph, quæ sonat, congregantem, Hic octogesimus tertius, filijs Core, hoc est caluariæ. Iuxta sensum retrusorem, tribus nominibus idem Christus significatur. Ille condidit hominem relictum: pater enim per filium condidit uniuersa, quæq; in coelis quæq; in terris. Id nemo potest nisi omnipotens, unde Paulus scribens Hebræis filium appellat uerbum uirtutis paternæ. Idem hominem collapsum, eoq; deictum, ut iam comparandus esset brutis animalibus, & similis factus esset illis, ne dicam deterior, recollegit per legem, & donec ueniret plenitudo temporum uelut cancellis includit, Vnde & synagogæ uocabulum, & Psalmus Asaph,

mus Asaph, increpando prouocat ad legis obſeruationem. Iſrahel, inquit, ſi audieris me, non erit in te deus recens. Denique congregatoris perſonam ipſe dominus profiteſtur in Euangelio. Hieruſalem Hieruſalem quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui miſſi ſunt ad te, quoties uolui congregare te, ſicut gallina congregat pullos ſuos ſub alas & noluiſti. Tandem ubi uenit plenitudo temporis, idem factus filius Core, in monte Caluariae ſublatus in crucem uniuerſum orbem ad ſe congregauit, & in eodem reſurgens de uicto Satana triumphauit. Hic fortasſe ſcrupulus aliquis tanget animum lectoris, quomodo Chriſtus filius dei, dicatur filius Coræ, qui cum eſſet ex Leuitis præcipuus, ambijt ſummum ſacerdotium, & adiunctis ſibi Dathan & Abiron, totam ferè multitudinem concitauit aduerſus Moſen & Aaron, ſicut refertur Numer. 16. Cui quotquot pertinaciter adhæſerunt, partim uiui à terra dehiſcente abſorpti ſunt, partim igni cœlitus emiſſo abſumpti. Sed nihil abſurdi habet allegoria. Chriſtus iuxta carnem è gente Iudaica duxit originẽ, pertinaciter reſelli aduerſus deum, de qua queritur per Eſaiam prophetam. Ex- Eſa. 65.
tendi manus meas tota die ad populum non Rom. 10
credentem

credentem & contradicentem mihi. Rursum
in Psalmis: Quadraginta annis proximus fui
generationi huic, & semper dixi hi errāt cor-
de. Quam pertinacem rebellionē exprobrat
illis & Stephanus in actis Apostolorum: Vos
semper spiritui sancto resistitis. Complures
autem Psalmi in titulis habent filios Core,
nec ullius tamen nomen exprimitur, quasi
satis esset ad illorum laudem, dici filios Core:
quum iuxta communem hominum sensum
ignominia uideatur, scelerati patris & hor-
rendo exemplo damnati cognomine designa-
ri. Quis enim sustineat appellari filius aut ne-
pos ludæ proditoris? Et tamen scriptura lau-
dis gratia notat posteros Core, progenitoris
nomine, cuius impietas illustravit filiorum
pietatem, qui cum essent arctissimis naturæ
uinculis astricti seditionis auctori, tamen in il-
lis affectum naturæ uicit amor religionis. Si-
quidem ut est probabilis coniectura, aut au-
scultantes Mosi resipuerunt separaruntq; se à
patre, aut sic apud illum remanserunt, ut im-
pio proposito nequaquam assentirentur, eoq;
illo cū suis absorpto filij seruati sunt, ut legis
Num. 26. nec ob patris scelus à tabernaculi
ministerio submoti sunt, sed honorifico lani-
torum officio functi sunt, quemadmodum
refertur

refertur. i. Para. cap. 26. Insuper & prophetico
 spiritu præcellerunt. Ergo quum deus nō im- 6
 putet parentum commissa filiis, nisi facta il-
 lorum imitentur, inique facit hominum uul-
 gus, qui liberis non aliter exprobrat progeni-
 torum scelus ac supplicium ac si ipsi perpetras-
 sent. Tuus inquit pater de peculatu conui-
 ctus, in crucem actus fuit, & audes hiscere:
 audes uenire in conspectum hominum? Sed
 pulchrius est, ex malis prognatos uirtute cla-
 ros euadere, quàm si quis bonus nascatur ex
 bonis. Cæterum iniquius etiam faciunt qui
 filiis non scelera parentum, sed fortunam aut
 calamitatem probri gratia obsecunt. Noui
 inquit patrem illius seruum, aut uidi men-
 dicum. Et qui hæc dicunt, ipsi sibi ignoscunt,
 quod dediti uitis turpissimam seruitutem ser- 7
 uiunt Satanæ, quod pauperum rapina dite-
 sciunt. Ex patre seruo nasci nō est turpe, sed ser-
 uire libidini, auaritiæ, ceterisque uitis turpissi-
 mum est. Mendicare panem si urgeat egestas,
 non est turpe, sed egenis non impertire neces- 8
 saria, ac rapto uiuere crimen est exprobrabi-
 le. Et qui sibi ignoscunt uera propriaque com-
 missa, proximis exprobrant alienam fortu-
 nam. Quanto deus ciuiliior erga nos. Non
 imputat nobis nostra delicta, quorum semel

poenituit. Quod facinus execrabilius quam
fuit Core? Aut quod supplicium detestabi-
lius: haud illud quidem homine iudice, qui
nonnunquam fallitur, sed deo. Et tamen huius
filios sermo propheticus honoris gratia pro-
genitoris nomine signare maluit quam pro-
prijs uocabulis. Similis inhumanitatis est
quod qui ex ludæis progeniti, à parentum
impietate conuersi sunt ad ueram pietatem,
contumeliæ causâ uocamus Maranos, quum
ea gratia plus illis honoris debeat. Quod si
sustum maiorum uicia impingere nepoti-
bus, unde nos prognati sumus? Nonne ex
his qui in ueri dei contumeliam, coluerunt
ligna & lapides: qui martyrum sanguinem
effuderunt: Sed ad rem. Core, Dathan, Abi-
ron & Hon conati sunt diuidere tabernacu-
lum, quemadmodum hæretici ac schismatici
semper conati sunt ecclesiam discindere: sed
ut in illos præsens ira dei desæuijt, ita qui mo-
niti nolunt ab impijs sectis ac seditiosis con-
atibus resipiscere, hos sine dubio manet ge-
hennæ incendiū. Atq; in simili rerum statu,
oportet omnes esse filios Core, ut nec filius
contra pietatē adhæreat patri, nec frater fra-
tri, nec uxor marito, nec gener socero, sed ab
impiorum tabernaculis secedendū est, si non
corpore

corpore, certe animorum dissensione: & si quid erroris per incogitantiam obrepfit, auscultemus Mosi, & moniti meliora sequamur: quo post exantlatos huius uitæ labores, in monte domini bibamus mustum sempiternæ letitiæ, & concorditer uiuentes in tabernaculo dei quod est ecclesia, recipiamur in cœleste tabernaculum ecclesiæ triumphantis. Video me in explicando titulo prolixiorē fuisse, quā proposueram: ad psalmum igitur properabimus.

Quam dilecta tabernacula tua domine uirtutum. ,,

Abruptum huius psalmi exordium declarat impotens animi desiderium. Quod genus est & psalmi. 72. Quam bonus Israel deus is qui recto sunt corde. Aptius est quod legit Augustinus, Quam amabilia, Græce est ἀγαπτά. Nihil est pulchrius, nihil amabilius, nihil tutius aut firmitus bonorum in bonis consensu: ut contra nihil turpius, nihil abominabilius, nihil infirmius conspiratione malorum in malum. Habent enim & impij tabernacula sua, quorum & hic psalmus meminit, & is qui hūc proxime præcedit. Quoniam cogitauerunt unanimiter, simul aduersus te testamentum disposuerunt:

Tabernacula Idumæorum & Ismaelitarum, Moab & Agareni, Gebal & Ammon, & Amalech, alienigenæ cum habitantibus Tyrum. Et psalmus secundus, Principes conuenerunt in unum, aduersus dominum & aduersus Christum eius. Sicut est unica ecclesia, & tamen Paulus ita loquitur: Sicut in omnibus ecclesijs doceo, sentiens esse multas distinctione locorum ac personarum, unicam professionem fidei, & sacramentorum cõmunionem: ita multa leguntur tabernacula dei, quum reuera sit unicum tabernaculum uniuersos electos complectens, quoniam omnes in Christo sunt idem. Contra impiorum quoniam in religione ac fidei dogmatibus dissentiunt, nullum est commune tabernaculum, sed impij cum impijs sic dissentiunt, ut uarijs quidem modis ac nominibus, sed tamen pari impietate dissentiant à tabernaculo dei. Olim Græci & Romani deridebant Aegyptios, bouem Serapim, & Ceropithecus, atq; adeo cepe pro dijs colentes, sed ipsi interim lapides ac ligna, aut in his latentes dæmones pro uero deo colebant. Sic Lacedæmonij habebant sua tabernacula diuersa à tabernaculis Asianorum. Habebat & Gallia Druidas propriæ cuiusdam religionis magistros, sed cum uera religione pugnantes.

Horum

Horum typum gessit Dathan, Abiron, & Hon. In suo quisq; tabernaculo stabat paratus ad pugnam. Erant inter se diuisi, in hoc concordēs, ut Mosē expugnarent. quemadmodum diuersarum gentium diuersae religiones, inter se discordēs, mira tamen concordia & syncretismo, persequēbantur Iudaeos, ac post maiore conspiratione Christianos. Hæreticorum autem dissidia figurabat Core, qui non recessit à tabernaculo dei corpore, licet animo esset sciunctissimus. Siquidem hæretici affectant uideri ueræ religionis assertores, & quemadmodum ille conabatur Aaron à sacris submouere, ita isti persuadere conantur catholicæ doctrinæ sectatores esse tyrannos & hostes ecclesiæ. Et quemadmodum unusquisq; hæresiarcha clamat, hic est Christus, non isthic: Ita Core grex dicebat, omnis multitudo sanctorum est, in ipsis est dominus. Ante redemptoris aduentum apud Iudaeos Sadducei & Herodiani habebant sua tabernacula, sed nec amabilia, nec speciosa. Cæterum iam per orbem diffundente sese luce Euangelica, quàm multa quàm abominanda tabernacula hæreticorum constiterunt aduersus tabernaculum dei: Quis non inhorrescat si uel legat quæ turpitudinum scena fuerit in

tabernaculis ophitarum, qui serpentem pro Christo uenerabantur, Cainorum qui Cain parricidam & Iudam proditorem inter præceptuos habebant sanctos: Nicolaitarum quibus uxores erant cōmunes. Adamianorum, qui nudi cum nudis fœminis ad sacra conueniebant, hac scilicet specie, Adam & Euam adhuc innocentes ē paradiso nobis representantes. Et tamen iidem nuptias auersabantur. Quæ dogmatum portenta, quæ monstraturpitudinum peragebantur in tabernaculis Basilidis, Colarbasī Priscillæ ac Marcionis? Manicheorum fœda mysteria, quis posset absq; nausea uel legere uel recensere? Quis non excretetur Sabellianorum, Arianorum, Eunomianorum blasphemā in Christum, aut in totam potius trinitatē conuenticular? Quibus præstigijs, quibus technis, qua crudelitate conati sunt catholicā ueritatē obstruere: Operæ precium fuerit unum & alterum illorum stratagemā referre, ut hinc fiat coniectura, quantum malitiæ texerunt illa tabernacula. Athanasium inuictum catholicæ ueritatis propugnatorem, quoniam scripturis & argumentis superare non ualuerunt, fictis criminibus statuerant opprimere. Constantium Cæsarem, maliciosis suggestionibus sic irritarant

irritarant in usum sanctissimum, ut iusserit apud Tyrum coacto concilio cognosci de Athanasio, delegato ad id comite quodam à latere suo, qui cognitioni præsideret. Duo præcipua crimina intentabantur, mulier ui constuprata, & brachium homini defuncto abscissum in usum maleficarum artium. Conducere mulierculam quæ huius tragoediæ partem ageret, non erat difficile: sed ad probandum maleficij crimen accersierant Arsenium quendam olim Athanasij lectorem, qui ueritus episcopi quem offenderat correptionem ab eo profugerat. Hunc diebus aliquot abditum seruauerant Ariani, ut cum fide mentirentur esse mortuum. Is tamen ut intellexit, quid in Athanasium molirentur, siue exhorrens facinoris atrocitatem, siue cupiens hac occasione cum episcopo suo redire in gratiam, noctu clam profugit è latebris, & Tyrum ad Athanasium nauigio peruenit, eiq; rem omnem aperit. Ibi uir ut insigniter pius, ita mire solertis ingenij, quippe qui iuxta præceptum domini columbinâ simplicitatem cum serpentis prudentia coniunxerat, iubet Arsenio, ut abdat sese, donec in rem præsentem euocaretur: coacto concilio prodit mulier, infertur horrendo spectaculo locus defuncti,

B 5 ostenditur

ostenditur brachium hominis relictum loco
lo impositum. Horror etiam bonorum ani-
mos peruaferat. Quis enim crederet illa fingi
à sacerdotibus: Mulier quæ fuerat edocta nar-
rat, se quondam Athanasium excepisse ho-
spitio, & ab eo noctu, quum nihil ab illo me-
tueret, per uim fuisse constupratam. Athana-
sius introductus est, ad hæc responsurus. Is
qua præditus erat solertia, submonet Timo-
theum presbyterum suum, ut ipso tacente
mulieri respōdeat. Sciebat enim se mulieri ne
de facie quidem notum esse. Quum illa pero-
rasset accusationem, Timotheus, tu ne inquit,
mulier ais te à me ui constupratam? Tum
illa muliebri periticia, Tu inquit, tu inquam
illo loco, illo tempore per uim meam pud-
icitiam contaminasti. Erubere quidam tam
facile detecta mulieris calumnia. Nec tamen
absolutus est Athanasius, nec ad calumnie
poenam uocata mulier, quod iidem essent iu-
dices qui accusatores. Itum est ad secundum
crimen: En inquit ipsa res loquitur, hoc
est Arsenij brachium, quod in quem uim
amputaris, tu nobis Athanasi exponito. Hic
simili solertia uir prudens rogat illos num
satis nossent Arsenium, cuius hoc esset bra-
chium. Respondent quidam se probe nosse
Arsenij

Ar
bi
hal
Ar
sen
nisi
am
ctas
disc
chel
pre
rum
fisset
cuid
nem
lis ho
esse,
cto co
cond
unue
riales
maric
tis et
aut si
tulisse
Christ
nicos

Arsenij faciem. Petit Athanasius, ut liceret sibi accersere quendam, quo ad eam causam haberet opus. Concessum est. Introductus est Arsenius, cuius facie nudata: Ecce inquit Arsenius uiuus, ecce brachium dextrum, ecce sinistrum incolume, unde uos istud brachium amputaueritis, ipsi narrate. Quid hic expectas, ut hic Athanasius fuerit expeditus? Imo discerptus erat inimicorum manibus, ni Archelaus Orientis comes qui & ipse ei consilio praesidebat, uirum sanctum e manibus illorum extractum per occultos meatus dimississet. Quid autem tergiversari poterant, tam euidenter confutati? Vociferabantur hominem esse Magum ac prestigijs imponere oculis hominum, nec ullo pacto committendum esse, ut talis artifex uiueret. Rursus coacto concilio, perinde quasi legitime conuictus condemnatur Athanasius. Spargitur per uniuersum orbem scelus rumor, per imperiales praefectos per omnes latebras terrarum quæritur uir coelo dignus. propositis etiam praemijs, qui uiuum adduxissent, aut si minus id possent, qui mortui caput attulissent. Quid simile Iudæi moliti sunt in Christum? Imo quis fando audiuit inter ethnicos facinus execrabilius? Specimen dedi,

talit

talia sunt schismaticorum & hæreticorum ta-
 bernacula. Quid nunc commemorem de Cir-
 cumcellionum furiosa crudelitate? Quid de
 Donatistarum uasricie, technis ac uiolentia?
 Hæc non ignorant qui legerunt Augustini
 de his actis commentarios. Sed hæc uetusta.
 Magis deplorandum quod nostra etiam me-
 moria, reperta sunt conuenticula in quibus
 noctu post decantatas dei laudes, extinctis
 lucernis, promiscua Venere uiri cum femi-
 nis miscebantur. Sit hoc leue, in quibus ma-
 tres ultro tradebant suos infantes occidendos
 & tam immane facinus hilari uultu specta-
 bant, persuasæ sic interfectos inter præcipuos
 sanctos habendos. Quæ dementia uidetur ex
 hæresi quæ ἡ ὁμοιότης dicitur traxisse origi-
 nem, qui Eucharistiam ex farina sanguine
 infantis macerata conficere solent. Eum mi-
 nutis punctationibus excipiebant. Quod si pue-
 rum cum tori contigisset, pro martyre cole-
 batur. Vides in quæ portenta deuoluuntur
 homines, qui semel deserto dei tabernaculo,
 sese manciparunt tabernaculis impiorum.
 Iam si præstanti forma puellam, cum anu de-
 formi componas, & illa uidebitur amabilior,
 & hæc aspernabilior. Ita propheticus ac spiri-
 tualis oculus conferens synagogas Satanae,
 cum

cum tabernaculo dei, in quo regnat coelestis
 illa ueritas, in quo exuberat pax exuperans
 omnem sensum, in quo feruet charitas fuci
 nescia, triumphat fides inuicta, in quo uno
 ore, unaq; anima canuntur laudes dei, magis
 erumpit in uocem, Quàm amabilia taberna-
 cula tua domine uirtutum. Piorum enim con-
 cordia coelestis illius ecclesiae imaginem no-
 bis repræsentat, in qua nulla est opinionum
 dissensio: Iam enim gloriam domini non in
 ænigmate, sed reuelata facie speculantur,
 summa animorum concordia, summa chari-
 tas, uno ore eademq; mente deum hymnis
 celebrant. Adde huc, quod spiritalis oculus,
 quem perspicacem reddit lumen fidei, plus
 cernit quàm oculus corporis. Quid igitur ille
 uidet præterea? Videt Christum in medio
 suorum residentem ac benedicentem coetus
 suo, quemadmodum ipse pronunciauit in
 Euangelio: Vbicunq; sunt duo uel tres con-
 gregati in nomine meo, ibi sum in medio eo-
 rum. Videt Angelos protectores ac ministros
 sanctæ congregationis, magna frequentia
 summaq; reuerentia uersantes. In tabernacu-
 lis impiorum omnia diuersa sunt, in quibus
 præsidet Satanæ, nunquam nocentior, quàm
 quum se transfigurat in angelum lucis, inter-
 sunt

sunt impij spiritus ad omne malum instigantes. Vt ne iam commemorem diuersum exitum. Quid Core & illi coniuratis acciderit sciunt omnes. Horribile spectaculum erat terram dehiscere, ac uiua corpora deuorare, aut igni coelitus emisso, aut fulmine consumpta tot hominum millia. Nam postridie re-
 crudescente populi seditione, quatuordecim millia perierunt incendio coelesti. Sed horribilus est, & animam & corpus mitti in gehennam. Nec omnino falsum est, quod dicunt quidam inuisibilem esse ecclesiam. Solus enim deus introspicit corda hominum, ac uere nouit, qui sint ipsius. Multis tamen argumentis saepe deprehenditur ubi sit ecclesia dei, ubi synagoga Satanæ. Multorum enim peccata præcedentia sunt ad iudicium. Sed hæc ipsa ecclesia uisibilis quæ bonis habet admixtos malos, quantum habet alacritatis ac maiestatis, quoties ad pietatis cultum conuenit. Vbi is cui datum est donum prophetiæ, sincere tractat ac dispensat uerbum dei, populus religiosa attentione ac reuerentia auscultat, non ut uerbum hominis, sed ut uerbum dei. Quum interim qui docet, sic afficitur, ut sentias Christi spiritum per os hominis loqui. Interea uidere est præsentem spiritus

ritus
 alijs
 cies
 Rur
 mun
 nem
 tius r
 alij h
 relig
 hæc
 berna
 nis ec
 ne, eti
 spiclu
 guntu
 homi
 tem q
 sunt co
 diuers
 blicam
 ba faci
 sensu a
 mit So
 coriari
 Num f
 aut cer
 rogatur

ritus energiam in auditoribus. Alij suspirant, alijs erumpunt lachrymae, alijs hilarescit facies, in summa dicas omnes transfigurari. Rursum quum in solenni cultu, suo quisque munere fungitur, alius recitat sacram lectio- nem, alius decantat laudes deo, alius orat to- tius multitudinis nomine, tractatq; mysteria, alij hæc agenti subseruiunt, populus interim religioso silentio ueneratur hæc omnia. Quis hæc spectans non fateatur, amabilia esse ta- bernacula dei. Itidem quum procedit solen- nis ecclesiæ supplicatio decenti digesta ordi- ne, etiam ij qui tantum spectandi gratia pro- spiciunt, uenerabunda quadam alacritate tan- guntur. Postremo omnis legitimus cōuentus hominum ad rem honestam habet dignita- tem quādam, atq; adeo læticiam. Cuiusmodi sunt cœtus discipulorum ad professionem, aut diuersorum hominum ad disputationem pu- blicam. Alcibiades quum primum esset uer- ba facturus apud populum Atheniensem, sensit animi trepidationem. Eam illi sic ex- mit Socrates. Rogat num posset contemnere coriarium aliquem? Respondit, maxime. Num figulum? respōdit, facile. Num fabrum aut cementarium? Quum de singulis inter- rogatus respondisset apud quemuis istorum posse

posse intrepide dicere: Atque inquit Socrates, ex his constat ille populus quem tu ueras. Quod si per se contemptissimis hominibus ipse conuentus conciliat dignitatem ac reuerentiam, quanto uenerabilior est cœtus priorum hominū ad cultum dei uiuentis congregatorum: Tantam autem uim habet chorus unanimiter deo fidentium, ut prophetas etiam rapiat in admirationem sui, sicut testatur Paulus, Idiotam aut incredulum ingressum ecclesiam sanctorum, procidere in faciem suam, & adorare deum, profitentem quod uere deus sit in medio suorum. Balaam propheta quidem erat, sed impius. Is tamen e monte conspectis Israelitarum tabernaculis

Nu. 24. coactus est exclamare, Quam pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israel. Videbat idem felicem illorum mortem qui persecuerant in castris ecclesiæ. Moriatur, inquit, anima mea morte iustorum, & fiant nouissima mea horum similia. Conspectis horum tabernaculorum pulchritudinem propheta sanctus quum exclamat in Cantico graduum: Ecce quam bonum & quam iucundum habitare fratres in unum. Vidit & Petrus sed tanquam per somnium, quum in monte contemplatus esset domini gloriam, & audisset

& a
tis I
bon
ber
ubi
nou
spiri
Iuda
Chri
que
ces,
totu
prin
uum
prob
retic
Chri
ad se
semp
Prisc
testa
absu
dogr
ad al
ad Pe
dei i
tante

& audisset Mosen ac Heliam, de gloria mor-
tis Dominicæ colloquentes; Domine, inquit,
bonum est nos hic esse, faciamus hic tria ta-
bernacula. Illic demum uera est concordia,
ubi lex & prophetae consentientes Christum
noui testamenti ministrum, non litera sed
spiritu prædicant. Hoc nec fit in synagogis
Iudæorum, qui legem detorquent non ad
Christum sed ad nescio quem aliū messyam,
quem tot iam seculis frustra expectant infeli-
ces, nec in tabernaculis Manicheorum, qui
totum uetus testamentum ut non à deo sed à
principe tenebrarum proditum reiiciunt: no-
uum ceu multis locis falsatum suo arbitrio
probant aut improbant. Denique in nullis hæ-
reticorum tabernaculis, ubi scripturæ non ad
Christum qui est ueritas accommodantur, sed
ad sensum humanum detorquentur. Id enim
semper fuit hæreticorum proprium. Siquidem
Priscillianistæ nullius libri uel ueteris uel noui
testamenti auctoritatem reiiciebant, sed quum
absurdissima docerent quicquid cum ipsorum
dogmatibus pugnabat falsa interpretatione
ad alienum sensum deprauabant. Verum ut
ad Psalmi tenorem redeam, Si tabernacula
dei intelligis, ecclesiam adhuc in terris mili-
tantem, puta hæc dici, uel à catechumeno,
C uel ab

uel ab ethnico aut Iudæo respiciente; uel à
 peccatore siue heretico schismaticoue rede-
 unte ad cor. Sin de ea parte ecclesie, quæ iam
 triumphat cum Christo, puta quemuis pium
 hominem, cum Paulo cupientem dissolui &
 esse cum Christo, dicere, Quàm amabilia ta-
 bernacula tua domine uirtutum. Abruptum
 sermonis initium declarat desiderij magnitu-
 dinem à profunda contemplatione profici-
 scientis. Nec ociosum est quod alloquens do-
 minum dicit Tua. Quicquid in ecclesia uirtu-
 tis, roboris, aut felicitatis est, domini est, non
 hominum. Ille gratis sibi redemit ecclesiam;
 ille gubernat, ille tuetur aduersus omnes pro-
 cellas. Et quicumq; ecclesie resistit, non rebel-
 lat hominibus, sed deo. Hoc aperte loquitur
 per os Zachariæ cap. 2. Qui tetigerit uos, tan-
 get pupillam oculi mei. Et Paulus audit. Sau-
 le Saule, quid me persequeris? Rursus quem
 admodum in Euangelio agnoscit sibi presta-
 tum quicquid beneficij collatum fuerit, uel in
 infimum Christiani nominis professorem, ita
 quicquid malorum ingeritur in ecclesiam ca-
 tholicam sibi ingestum esse deputat. Talem pre-
 fidem ac propugnatorem quum habeat ecclesia
 catholica, frustra sunt omnes impiorum con-
 spirationes aduersus illam. Eoq; psalmus addit
 domine

domine uirtutum. Virtutes autē hic appellat, non ἀρετὰς quæ opponuntur uicijs, sed δυνάμεις, quæ uox sonat potentiam. Atq; hoc cognomento sacræ literæ nonnunquam designant deū. Veluti psal. 23. Dominus uirtutum ipse est rex gloriæ, δυνάμειος. Præcesserat enim, Dominus fortis & potēs; dominus potens in prælio. Et in ueteris testamenti uolubilibus frequēter appellatur dominus Sabaoth, quod Hebræis sonat, uirtutum siue exercituum. Δυνάμεις in mysticis literis interdum declarat præcipuos Angelos quorū ministerio deus utitur ad electorū suorum protectionem. Hunc exercitum uidit Helizeus quum 4. Re. 6. puero ad conspectum Syrorū exercitum exanimato diceret, Noli timere, plures sunt nobiscum quàm cum illis. Et ad prophetæ preces aperti sunt oculi ministri, mox & ipse uidit montē plenū equitibus & curribus igneis. Nemo, inquit Christus, potest eos de manu mea eripere, quos pater dedit mihi. Concinit his canticum graduum. Nisi dominus ædificauerit domum, inuanum laborant qui ædificant eam &c. Tempore Pauli nec opibus, nec uiris, nec ullis mūdi præsidijs erat munita ecclesia, & tamen magna fiducia loquitur. Si deus pro nobis, quis contra nos? Moxq; eo Rom. 8.

fiducia prouehitur ut quum ecclesia tot ma-
 lis undiq; premeretur, non uereatur dicere:
 Certus sum quod neq; mors, neq; uita, neq;
 angeli, neq; principatus, neq; instantia, neq;
 futura, neq; altitudo, neq; profundum, nec
 ulla creatura alia poterit nos separare à cha-
 ritate dei, quæ est in Christo Iesu domino no-
 stro. Vnde tanta fiducia Paule, inter tot mor-
 tes, inter tot pericula, & foris & intus urgen-
 tia: Vnde isti spiritus, paucis, indoctis, priua-
 tis, tenuibus & oppressis: Ex nobis, inquit,
 nihil possumus, sed dominus noster dominus
 est uirtutum. Siue igitur accipias uirtutes an-
 gelos, ecclesiæ protectores, siue miracula,
 uterq; sensus declarat ecclesiæ dominum pro-
 fus inuictum esse, quum sit omnipotens, ad
 cuius nutum præsto sunt omnes Angelorum
 legiones, & qui facit mirabilia magna solus,
 quicq; solus quicquid uoluit fecit, in cælo pa-
 ter atq; in terra. Ecclesiæ primordia miraculis
 non humanis præsidij inualuerunt. Et quo-
 niam quicumq; pie uiuunt in Christo Iesu, im-
 piorum persecutionem patiuntur, humiles
 iuxta mundum ac pauci præ his qui oppu-
 gnant, ad consolationem gregis pusilli dictum
 est, domine uirtutum. Hic est eum ille qui di-
 cit in Euangelio, Nolite timere pusillus grex
 quia

quia uestrum est regnum cœlorum. Et rursus, confidite, quia ego uici mundum. Solutus hic potuit alligare fortem, domumq; illius ac suspectilem diripere. Aestimati, inquit, sumus sicut oues occisionis. Quod animal oue imbecillius aut magis imbelle? Sed quid dicit Paulus iam è lupo factus ouis? Arma 2 Cor. 10 militiæ nostræ non carnalia sed potentia deo, ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam dei &c. Eodem in loco obiurgat Corinthios, quod quum adhuc essent carnales, ea tantum uiderent, quæ erant secundum faciem, atq; è rebus externis æstimantes apostolos, quod non solum iuxta mundum tenues essent, & humiles, uerumetiam afflicti, contemnerent eos, quum essent spiritualibus opibus ditissimi, spiritualibus armis munitissimi. Ita quorum oculos occupauit huius mundi potentia, quum metiuntur ecclesiam Christi externa specie, non solum contemnunt eam, uerumetiam abhorrent & auersantur. Tales erant olim qui baptismum in extremæ uitæ diem studio proferebant, nec nisi tristes ac deplorati ueniebant ad atria domini. At qui spiritualibus oculis cernit gloriam filiae regis ab intus, dicit cum propheta.

Concupiscit & deficit anima mea in atria domini. Mediocria bona moderatis affectibus expetuntur, at illa quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ deus præparauit diligentibus se, ingenti desiderio expetantur oportet. Hanc desiderij magnitudinē propheta expressit addens, & deficit in atria domini. ἐπιθυμία uulgare est, sed ἐκλείπεται non est nisi supra humanū modum desiderantium. Græci λαποθυμία appellant, quum propter uehementem & subitum spirituum motū homo destitutus animo sibi excidit ad tempus. Eam affectionem aliquando gignit in homine, uehemens pauor, aut admiratio; unde stupefactos & attonitos dicimus. Nonnunquam ingens dolor, aut læticia præter spem obiecta, aut amor impotens. Vnde & in prophanis tragœdijs, Phædra ad Hippolyti conspectū concidit exanimi similis. Et historijs proditū est, mulierem ad inexpectatum filij sui introitum, quæ acceperat in bello cecidisse, fuisse exanimatam. In eundem sensum uisus est hoc uerbo Psalm. 118. Defecit in salutem tuam anima mea. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum. Huc pertinet quod sponsa loquitur in Cantico Solomonis. Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore languo.

languet. Quæ fulciri postulat, periclitatur ne
 concidat. Idem enim accidit in spiritalibus
 quod in rebus externis. Requiritur moderata
 cognitio inter potentiâ & obiectum. Alioquin
 si quod sensui obicitur careat modo, sensum
 obruit: ueluti sol nulla nube tēperatus, si in-
 tendas oculos corrūpit usum, & sonitus im-
 modicus adducit surditatem. Sicut literis eru-
 ditorum proditū est, apud Stadis in oppidum,
 ubi Nilus se per Cataractas ingenti fragore
 præcipitat, indigenas nasci surdos. Item illud
 sæpenumero uidemus accidere, ut qui uehe-
 menter intendunt animum rebus supra mo-
 dum subtilibus inuestigandis, incidant in de-
 mentiam. De Aristotele literis proditum est,
 uere an falso nunc non excutio, quod postea
 quā ingenium suū diu multumq; torserat stu-
 dio peruestigandi causas, quir mare Eubo-
 cum secus quā alia maria septies in die de-
 curreret ac recurreret, neq; quicquā profice-
 ret, se se in ipsum abiectū mare, dicēs, quando
 ego nō te capio, tu capies me. Quo minus mi-
 randum est, si qui non contenti credere, quæ
 nobis tradidit scriptura, de diuina Triade
 multa scrutantur humanæ mentis captum in
 immensum excedentia, in delirationem inci-
 dunt, ut iam cōmuni quoq; sensu careant, qui

f. v. t.
 m. m.
 f. v. t.
 m. m.

supra humanum sensum sapere uoluerunt.
 De quibus uaticinatus est Solomon: Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria. De
 25
 Es. 40 f. 40 f. idem Esaias: Qui dat secretorum scrutatores, quasi non sint. Sed iamdudum audire cupis, quæ sint ista præclara bona, sensum humanum exuperantia, quæ conspexit, hic qui tanto desiderio gestit in atria domini ingredi, ut præ admiratione deficiat animo: An quicquam digne ualeat estimare, quanta sit dignitas, quantaq; felicitas, hominem peccatorem ac Saranæ laqueis irretitum, per fidem ac baptisimum gratis è mancipio diaboli cooperti in numerum filiorum dei, insitum corpori Christi, unum cum illo fieri, ex hærede gehennæ fieri hæredem regni cœlestis, allegi in illud gloriosum contubernium sanctorum omnium, qui à condito mundo fuerunt, quicq; usq; ad consummationem seculi futuri sunt, siue in cœlis, siue in terris: Tantus honos tantaq; beatitudo præstatur catechumenis in atrijs domini, priusquam admittantur ad penetralia. Nam atrium proprie nobiliumedium ingressus dicitur, Vnde serui atrienses, qui atrio præsunt. Itaq; qui fidei oculis peripicit maiestatem domus dei, quid mirum si ad res diuinas, & humana natura superiores animo

animo deficit, & affectu impotenti raptus sese
 præ desiderio non capit? Horatius homo fa-
 cundus ad Mœcenatem accitus pauca loqui-
 tur, idq; ut ipse ait, singultim. Nec raro acci-
 dit uiris alioqui magnis & eruditis, ut in cele-
 bri confessu pontificum aut principum dictu-
 ris, uertigo oboritur, sibiq; repente sic exci-
 dant, ut quæ mensibus aliquot meditati sunt
 proloqui non possint. Sed quid illius confes-
 sus maiestas ad ecclesiæ gloriam? Certius au-
 tem cernitur oculis fidei quàm oculis corpo-
 ris. Proinde qui frigidi & inuitis similes ueni-
 unt ad baptismum, nondum peruident ad
 quantam felicitatem recipiantur, eoq; indigni
 sunt qui potiantur ad quod inuitantur. Age si
 cui plebeio in tetro carcere marcescenti ueniat
 nuncius, dicens. Bono esto animo; hodie liber
 Regiam ingredieris, futurus inter aulæ pro-
 ceres, & regi charus; nonne periculum esset ne
 subito gaudio deficeret, & ne post carceris te-
 nebras, ad regalis domus lucem ac maiesta-
 tem admissus ipse sibi excideret. Sed quis car-
 cer, quod barathrum tam tetrum est, quàm
 est in quo detinentur, quos Satanas alligauit
 criminum uinculis? Aut quæ est usquam rea-
 gia, etiamsi omnium splendorem in unam
 conferas, quæ cum ecclesiæ maiestate possit

C & conferri

conferri? Quod si merito reprehēdendi sunt,
 qui tantam gratiam segnes ac languidi acci-
 piunt, quanto iustius culpandi sunt, qui in
 huius regie penetralibus sordide & incom-
 posite utiunt? Arbitror & in ipsis prophete
 uerbis aliquid latere mysterij, non dicit ego
 defeci, sed, Anima mea defecit. nec ait, ego
 exultavi, sed, Cor meū & caro exultauerunt.
 Animæ uox in literis sacris interdum huma-
 num quiddam & infirmius sonat. Veluti
 quum Paulus loquitur Corinthijs. *ψυχὴν* hoc
 est animalis homo non recipit ea quę dei
 sunt. Sic & Iacobus huius mundi sapientiam,
 quę fidem reiicit & humanis rationibus serui-
 tatur diuina, animalem appellat. Sic & caro
 hominis crassius quiddam sonat, cui per-
 henne bellum est cum spiritu dei. Cordis ue-
 ro nomine spiritum hominis siue mentem si-
 gnificare uidetur. Spirituum enim uitalium
 iuxta Physicos fons in corde est. Est igitur
 caro quę, autore Paulo, regnum dei non ua-
 let possidere. Et est Caro, cuius consortium
 non patitur spiritus dei. Puta hanc esse infi-
 mam hominis partem. Sic est & anima, quę
 repellit spiritum dei, quemadmodum ait san-
 ctus Iudas, eos ceu digito notans, qui sectan-
 tes ea quę sunt huius mundi, per sectas &
 schismata

1. Cor. 2

Gene. 6.

schismata secedunt ab ecclesiae consortio. Hi sunt, inquit, qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes. Iam est & cor hominis, in quod non ascenderunt ea quae deus preparauit diligentibus ipsum. Quum igitur totus homo, ut omnes suas vires in unum conferat, non sit capax donorum coelestium, quid superest nisi ut totus deficiat in sese concidatque, quo renouatus & erectus spiritu dei, per fidem perspiciat, quam ingentia sunt quae diuina benignitas nobis per filii gratia largitur, si digne accedamus ad illius tabernacula. Sic deficere proficere est, sic exanimari uiuificari est, sic sibi excidere, est reddi sibi, sic concidere, est erigi, sic suis uiribus destitui, est robustum fieri in Christo, sic emori, est in deum transformari. Nisi enim mortificetur quod animale est, non exoritur quod est spirituale. Itidem in rebus naturae, corrumpitur siccum & informe semen, ut exurgat uiridis arbor. Emoritur deformis eruca, ut proolet nitidus ac picturatus papilio. Marcescit cicada iam anus, ut ex sicco exunio, prodeat noua succulenta modulatrix. Posteaquam igitur totus homo defecit, & defecit in tabernacula dei, tunc caro simul & anima & cor illius exultat in deo uiuo. Spiritus enim dei per fidem

fidem innouat omnia, fitq; totus homo noua creatura in Christo Iesu. Nam est caro quæ uidet salutare dei, & iuxta Paulum est corpus spirituale, & est cor mundum quod in nobis creat deus, & est spiritus rectus quem innouat in uisceribus nostris. Hinc nimirum nascitur illa spiritualis exultatio, non in opibus aut honoribus aut uoluptatibus huius mudi, non in forma uiribusq; corporis, non in sapientia humana, sed in deo uiuo, qui uitam dat mortuis. Is demum tuto gloriatur, qui beato Paulo monitore, in domino gloriatur. Scriptura frequenter hoc uiui cognomen attribuit deo, non tantum ad differentiam simulacrorum mortuorum, sed etiam ad declarandum illius omnipotentiam. Viuum enim dicitur quod est efficax. Non est magnum si credamus deum esse uiuentem, quum uiuant & bruta animalia, sed hic solus sic est uiuus, ut sit ipsa uera uita, unde uelut à fonte manat omnibus uita. Ego, inquit dominus, sum tua, ueritas & uita. Mortificato igitur uetere homine & sepulto in baptismo, nouus homo in se quidem mortuus, sed in se uiuentem habens Christum, totus exultat, gratias agens ei cuius gratuita munificentia sic transformatus est. Sara enim non genuit Isaac, hoc est, gaudium spiritus

spiritus, nisi posteaquam illi defecerant mulie-
bria. Sed unde genuit? ex Abraham, carne
emortuo, sed fidei uigore uiuo uiuidoq;. Cæ-
terum ipse propheta causam huius exultatio-
nis maluit per allegoriam nobis exprimere:
Etenim passer inuenit sibi domum, & turtur
nidum sibi ubi ponat pullos suos. Quam ma-
gnificam rem quam humili tropo expressit
spiritus propheticus. Quid est igitur quod sic
exultas, sic gaudio gestis ac triumphas, qui
paulo ante defeceras? Quia passer, inquit, in-
uenit sibi domum, & turtur nidum, ubi po-
nat pullos suos. Naturæ instinctu omnia anti-
mantium genera, parant sibi locum aliquem
in quo post labores tuta conquiescant, & in
hoc mira ingeniorum uarietas. Pleraq; pro-
cul in auia & impedita loca recedunt, quæ uix
â uenatoribus peruestigantur, ut cerui. Apri
fruticetis abdunt sese, Leones ac dracones
speluncarum recessibus. Lepus auerso saltu
mire fallit uenatorem, ne deprehendat cubi-
le, Serpens in cauernis suis tutus est. Cunicu-
li subterraneis labyrinthis sese tuentur. For-
micæ in cauis effossis per hyemem latitant.
Apes in cauis arboribus extruunt cellas suas,
easq; crusto tenaci & amaro foris oblinunt,
quo tutæ sint aduersus iniuriam, Habent &
pisces

pisces recessus ac latebras suas. Avium ma-
 gna pars in saltus inaccessos aut in loca palu-
 stris recipiunt sese. Aquila in præruptis ponit
 nidum, perdix humi. Alcyones in mari sus-
 pendunt nidum, tanta arte contextum, ut ne
 ferro quidem rumpi possit, nec adhuc à quo-
 quam deprehensum est, unde conficiant flui-
 tantem domunculam. Complures furculis ac
 stipulis arte congestis in ædiū fumarijs, aut in
 arbore suspensis nidulantur. Passeres & hi-
 rundines nos quoq; docuerūt ex uda argilla
 paleis temperata struere macerías. Et ne sine
 gula commemorando fiam prolixior, unum
 quodq; animal, ubi repperit in quo tuto con-
 quiescat, suamq; sobolem educet, suam felici-
 tatem assequutum est, nec amplius quicquam
 desiderat. Habet enim naturæ principia, quæ
 sunt tueri sese, & suam propagare speciem.
 Sed mirabitur aliquis quid ex omnium ani-
 mantium genere solæ nominentur aues, & in
 his passer tantum & turtur. Inter omnia ani-
 mantium genera minutissimum est auiū ge-
 nus. Habet terra elephantos, mare balenas,
 immani magnitudine. Inter aues autem mi-
 nimus est passer, cuius uilitas, & uita sollicitu-
 dinis expers, nobis orē domini cōmendata
 est. Non amat spiritus sanctus animos salu-
 turgidos,

turgidos, corporaliumq; bonorū amore gra-
uatos, & ob id humi gradiētes: uolucres amat
animas, cœli commertio gaudentes: amat in
suis oculis pufillos, iuxta mundum contem-
ptos, amat totos de dei prouidentia penden-
tes. Si deus sic uestit, sic alit passerculos, quo-
rum bini asse ueneunt, quid tu te discreticias,
in extremā senectam, ad quam fortasse nun-
quam peruenturus es, & in liberos, nepotes
ac pronepotes, per fas nefasq; congerens di-
uitias, fortassis ad eos peruenturas, ad quos
tu minime uelles. Et si ex passerculis unus
non decidit in terram: nam hoc interdum fit,
ex immodico, ut quidam tradunt, coitu: quid
tu cooptatus in gregem illorum de quibus
seruator pronunciauit, ne pilum quidem ca-
pitis perituum sine prouidentia patris, ad
genethliacos & astrologos curris, metuens
ne ante diem tuum pereas: Turtur hoc habet
commune cum columbis, quod suspiriū ædit
pro cantu, quod adulteriū nescit, imo ne di-
gamiam quidem fertur enim, compare mor-
tuo, nulli alteri se iungere. Quare uox huius
grata est sponsæ, in mystico Solomonis cāti-
co. Vox, inquit, turturis audita est in terra no-
stra. Alioqui uernis mensibus longe dulcius
canunt alaudæ ac luscintæ, sed sponsæ placent
turturum

2. Cor. 5

turturum suspiria. Quotquot enim contem-
nunt hunc mundum ipse uitæ coelestis,
quandiu uersantur in hoc corporis taberna-
culo, ingemiscunt grauati, eò sicut ait Apo-
stolus, quod nolint expoliari, sed superuestiri,
ut absorbeat quod mortale est à uita. Adde
quod in ueteri testamento turtur pauperum
erat oblatio, ut uilitas huic aui sit cum passere
communis. Sibi uilissimus sit oportet qui ue-
re agnoscit in se nihil esse boni. Quid Paulo
sublimius? tamen ut passerulus loquitur,
quum ait sese abortiuum & Apostolorum
minimum ac prorsus indignum Apostoli no-
mine, deniq; reiectamentum ac peripsema
huius mundi. Sed hæc uilitas una res est, quæ
nos reddit preciosos in oculis dei. Hæc exi-
guitas magnos & excelsos facit apud iustum
iudicem. Vis audire huius passeruli magni-
tudinem? Omnia, inquit, possum in eo qui
me corroborat. An non dicas hic è passeru-
lo aut turture factum leonem? Ex diametro
pugnant iudicia dei & iudicia huius mundi.
Itaq; sicut mundus amat ac magnificat eos
qui de mundo sunt, ita odit ac contemnit eos
qui de mundo non sunt. Circumierunt, in-
quit, in pellibus ouium & caprarum, egen-
tes, angustiiati, afflicti, in solitudinibus erran-
tes, in

Hebr. 11

tes
ra.
Qu
Qu
app
qu
mu
tur
cæt
mi
& n
iect
ptis
gen
quic
Nul
temp
tum
enite
attan
grati
stran
dum
stem
spirit
adme
appel

tes, in montibus & speluncis & cauernis terrarum. Quid contemptius? sed audi dignitatem. Quibus, inquit, dignus non erat mundus. Quid Paulo iuxta mundum abiectius, qui sese appellat peripsema, hoc est, purgamentum quod abijcitur? Sed idem ille tam despectus mundo, quanti fuit apud Christum, qui testatur illum sibi uas esse electum. Sed quid de cæteris sanctis loquor, quum ipse gloriæ dominus dicat per os Dauid: Ego sum uermis & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis. Atqui idem ille mundo contemptissimus est, in cuius nomine se flectit omne genu, coelestium, terrestrium & inferorum, quique pari consortio in gloria est dei patris. Nullus igitur pie utuens displiceat sibi, si contemptus & inuisus est ihs, qui hauserunt spiritum huius mundi. Est quidem pro uiribus enitendum, ne cui præbeamus offendiculum, attamen magnum est argumentum, nos esse gratiosos apud Christum, si citra culpam nostram mundo simus inuidiosi. Quum mundum dico, non designo professionem, uellem, cibos, aut titulum, sed animum Christi spiritu uacuum. Vulgus enim hac uoce quemadmodum alijs multis abutitur, mundanos appellans, qui sacris initiati non sunt, aut qui

D monastia

monasticam uitam professi non sunt. Professos autem appellant extramundanos & mundo mortuos. Atqui sicut sub omni ueste, quantumuis sit uilis aut ἱσοπρεπής latere potest mundanus animus, ita sub ueste quālibet laica, aut etiam militari latere potest animus à mundo alienus, etiamsi pluma struthiocamelii uolitet in pileo secto. Sed interim fortassis subibit alicuius animum admiratio, quo modo repente, à tanta exultatione totius hominis, ad suspiriorum mentionem dilapsi sumus, uelut à calcaria quod aiunt, in carbonariam. Quoniam hæ duæ res licet inter se pugnare uideantur, tamen ita sibi cōnexæ sunt, quandiu uersamur in hoc mortali tabernaculo, ac thesaurum coelestem portamus in uasis fictilibus, ut altera ab altera seiungi nequeat, imo quod maius est, altera uicissim ex altera nascatur. Omnis nostra exultatio qui per fidem ambulamus, est in spe futurorum bonorum. Quæ quo clarius cernimus oculis fidei, quòque certius speramus, hoc maiora trahimus suspiria, sicuti uehementibus desiderijs omnis molesta est dilatio. Quocirca magis ad illam uitam suspiramus, hoc magis exultat cor & caro nostra in deo uiuo, dum in mundo tristitiam habemus, in Christo solatium.

tium. Nihil hic perfectum est, uix quicquam
 tutum. Ex parte cognoscimus & ex parte pro
 phetamus. Et qui stat, huic uidendum est ne
 cadat. In medio laqueorum ambulamus,
 quos omnes effugere difficillimum est, ne di-
 cam impossibile. At he molestæ quas hæc ui-
 ta secum defert, etiam si non tantum ualeant,
 ut nos abducant à charitate, quæ est in Chri-
 sto Iesu, tamen ab illa spiritali mentis exul-
 tatione frequenter auocant, & cogunt inge-
 miscere desiderio eius diei, quo continget
 quod perfectum est. Quis enim à tali exilio
 non suspiret ad talem patriam? Vis audire tur-
 furem suspirantem? lege Psalmum. 119. Heu
 mihi quia incolatus meus prolongatus est:
 habitauit cum habitantibus Cedar, multum
 incola fuit anima mea. Domine libera ani-
 mam meā à labiis iniquis, & à lingua dolosa.
 Pîs hominibus magna pars afflictionum est
 perpeti mores & linguas malorum. Hic enim
 locum habet quod ait Ecclesiastes: qui ap-
 ponit scientiam, apponit dolorem, & in mul-
 to sensu multa indignatio. Lumen solis om-
 nibus commune est, at non omnibus com-
 mune lumē fidei. Cedar Hebræis tenebras so-
 nat. Quicquid autem moliuntur, qui mundi
 huius spiritū habent, mera caligo est, oderunt

lucem ueritatis ac magis amant tenebras. Et
quum propemodum plus discriminis sit inter
hominem fide illuminatum ac spiritualem, &
hominem fide uacuum & carnalem, tamen
in hac peregrinatione pñ coguntur cum tam
diuersis animis in eadem urbe & in unis ædi-
bus uiuere. Sic Loth uiuens Sodomis animo
discruciabatur, optans eripi à nefariorum con-
suetudine. Sed turturem eundem quem mo-
do audisti grauitè suspirantem, heu mihi
quia incolatus meus prolongatus est, Audi
rursus exultantem spe promissæ felicitatis:
Lætatus sum, inquit, in his quæ dicta sunt
mihi, in domum domini ibimus. Ausculta &
alium turturem insignem grauitè ingemi-
scentem, patriæ coelestis desiderio. Infelix ego
homo, quis me liberabit de corpore mortis
huius: Nunc & hunc ausculta exultantem.
2. Cor. 7 Repletus sum cōsolatione, superabundo gau-
dio in omni afflictione nostra. Hos gemitus
uidemus semper fuisse grauissimos in uir-
ad coelestem beatitudinem anhelantibus.
Hinc olim tot hominum examina non fe-
rentium idololatrarum impietatem ac seui-
ciam, occupauerunt solitudines Thebaidis.
Hinc prima monachorum origo. Satius esse
ducebant cum leonibus ac panthens habere
commer-

commercium, quàm cum hominibus impijs.
 Alij secesserunt in solitudines Syriæ, quorum
 est beatus Hieronymus. Alij in desertas insu-
 las sese abdebant. Alij montium cacumina,
 penè inaccessa obsidebant, ut D. Benedictus.
 Nonnulli paludes horridas, & uix ulli ani-
 mantium habitabiles scrutabantur, ut Patri-
 cius ac Bernardus. Alij rupes & ipso aspectu
 horrenda quærebant loca, ut Bruno, aut si
 quis alius fuit autor Cartusianæ sodalitatis.
 Hæc suffugia persuadebat pñs hominibus
 huius exiliij tædium. Studebant seiungi ab his
 qui habitabant Cedar. Sed hic quocunq; te
 uertas, quocunq; te abdas in exilio es. Quæ-
 re, pete quàm uoles retrusas latebras, homo
 ad homines uadis, atq; ut uniuersum homi-
 num commercium effugias hominem tecum
 effers, mortale corpus tecum circumfers, quo
 grauatus sic ingemiscit Apostolus. Diuus
 Basiliius legitur monachos qui in solitudini-
 bus procul ab hominum commercio dege-
 bant ad urbana sodalicia reuocasse, quod uir
 prudens intelligeret illorum plerosq; non eua-
 dere uere pios, sed superciliosos, falsa sancti-
 moniæ persuasione turgidos, irritabiles, uina-
 dices, morosos, sensus communis expertes, &
 ad omnem uitæ functionem ineptos. Fatetur

idem D. Chrysostomus experimento cognos-
 sci, si quando ab illis ieiunijs, uigilijs & cha-
 meunijs ad episcopi munus accerferentur. Fo-
 ris quærebant, quod intus quærendum erat.
 Ponebant nidos, sed non in atrijs domini,
 quum regnum dei sit intra nos. Hic ipse ser-
 monis cursus, admonet nos ut ad nidos reuer-
 tamur. Nidus est in quo acquiescit hominis
 desiderium, & in quo tranquillè fouet pullos,
 hoc est, curas & cupiditates suas. Felix enim
 ille dicitur, qui quum sapiat, nihil præterea de-
 siderat. Id nulli mortalium in hac uita potest
 contingere. Cæteris animalibus natura feli-
 citatis terminos præscripsit, quæ simul ut ad
 id peruenerint, ad quod condita sunt, suam
 quandam beatitudinem assequuta sunt. At
 hominis animus quoniam diuinus est & im-
 mortalis, nihil inuenit in hac uita in quo uere
 conquiescat, nisi fuerit assequutus ad quod
 conditus est. Quid est igitur illud ad quod con-
 ditus est homo? Vt corpore simul & animo
 cognoscat, amet, glorificetq; deum condi-
 torem & redemptorem ac dominum suum.
 Hæc est, inquit dominus, uita æterna, ut
 cognoscant te solum uerum deum, & quem
 misisti Iesum Christum. Cognoscere uidere
 est, & uidere frui est, Frui, beatitudinis extrê-
 ma linea

ma linea est. Hæc felicitas non continget plene nisi in resurrectione iustorum. Hic tamen aliquis nidus est in atrijs ecclesiæ, sed pensilis ac fixus in spe futurorum. Nam extra ecclesiam nulla est ueræ felicitatis spes. Tam immensa, tam capax res est animus humanus, ut eum solus deus possit explere, etiam si illi præter deum sexcentos mundos addas. Quid quod etiam in rebus inanimis uideas unumquodq; ad suam ferri sedem? Lapis ex alto deiectus, simul ut terram contigerit, quiescit, flamma quanto impetu fertur ad suum locum? Quid est hoc quod interdum sic concutit terram, ut saxeos etiam montes disrumpat, nisi Boreas, nitens in natiuum erumpere locum? Sic uestica uento distenta ui in aquam depressa exilit. Ignea res est animus hominis, qui quanquam grauatur hoc terreno corpulculo, tamen non conquiescit, donec ad natiuam sedem subuolarit. Ac natura quidem omnes homines uenantur ocium, quærunt aliquid in quo conquiescat animus, sed quoniam in rebus uel inanibus, uel perituris figunt nidum, quo magis expetunt quietem, hoc maioribus turbis inuoluuntur. Quid enim aliud sibi uolunt tot ueterum uolumina de summo bono, de bonorum finibus, deq;

animi tranquillitate, quam Græci uocant εὐθυμία. Alius posuit nidum in scientia, alius in indolentia, alius in uoluptate, quidam in habitu uirtutis, quem appellant sapientiam. Nonnulli in actu usuque uirtutis. Sed isti omnes teste Paulo euauerunt in cogitationibus suis, & quum lingua magnificis uerbis alijs εὐθυμία pollicerentur, ipsi cor habebant inquietum. Quir ita? Quoniam non exultauerunt in deum uiuum. Si sic delirarunt sapientum proceres, quid attinet dicere de idiotis? Qui diuitijs metiuntur felicitatem? Atqui posteaquam ad præscriptum sibi modum perueniunt, sentiunt esse uerissimum quod scripsit ille Venusinus, Crescentem sequitur cura pecuniam: Et, Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit. Alij contemptis opibus regnum ambiunt ac monarchiam. Quid enim aliud tanto rerum tumultu moliebatur Alexander Magnus? Sed quotam ille mundi partem sibi potuit subigere? Et si totum subegisset, quum ex Democrito didicisset innumerabiles esse mundos, ingemisset, qui in unius orbis parte tam diu laborasset. Quid non & fecit & passus est Iulius Cæsar, ut orbis Romani principatum teneret? Tenuit, sed sibi non conqueuit animus. Imo curis & conscientia

conscientia scelerum urgente, mente defectus
 est, ut uitæ tædio mortem optarit, sed inopi-
 nam. Non potest illic esse uera quies, ubi est
 animus sibi male conscius. Finem nesciunt
 humanæ cupiditates. Hic sibi promittit ocium
 si talem puellam nanciscatur uxorem, insigni
 forma, pulchreque dotatam, sed pro quiete
 molestiarum agmen repperit. Ille sibi beatam
 uitam pollicetur, si tale sacerdotium adipisca-
 tur, sed assequuto crescit uenandi acrior sitis.
 Connectitur sacerdotium sacerdotio, elucta-
 tum est ad Abbatis dignitatem, petitur epi-
 scopi mitra, & mitra, magis opima mitra per-
 mutatur. Iam animus anhelat ad Cardinali-
 cium fastigium. Hoc ubi contigit, ambitur
 corona triplex. An hic tandem conquiescit
 animus? Respondeat nobis Iulius secundus,
 cuius extrema senectus intolerabilibus rerum
 fluctibus iactata est. De cæteris iudicent alij.
 Non est absurdum, quod Diuus Augustinus
 interpretatur pullos, bona opera nostra, quæ
 nisi ponas in nido ecclesiæ catholicæ frustra-
 nea sunt. Phocion & Aristides, Traianus &
 Antoninus, alijque complures multa fortiter,
 iuste ac pie gesserunt erga patriam. Lauda-
 tur Zenonis continentia, Xenocratis integri-
 tas, Soeratis patientia, sed quoniam extra
 Ds Christum

Christum facta sunt, non contulerunt ueram
 felicitatem. Iulianus imperator immensam
 pecuniæ uim effudit in subsidia pauperum.
 Sed aduersus Christum. Iridem in multis hæ-
 reticis quædam eximie uirtutes uixq; credi-
 biles prædicantur. Magna diuitiarum con-
 temptio in Ebionitis, prodigiosa orandi assi-
 duitas in Euchitis, magna abstinentia acuitæ
 seueritas in Manicheis. Sed hi frustra hæc
 omnia faciebant, quia non ponebant pullos
 suos in nido ecclesiæ, sed in suis quisq; taber-
 naculis nidulati sunt, eoq; conuenit illis illud
 ueteris prouerbij, ut è malo coruo nasceretur
 malum ouum, & expectatis turturum pullis,
 excluderentur aspides. Nos igitur si quæri-
 mus ueram animi quietem, perleueremus in
 tabernaculo domini uirtutum, maneamus in
 unitate ecclesiæ catholicæ, quæ est Hierusa-
 lem, & redificatur ut ciuitas, cuius participa-
 tio in idipsum. Hæc enim est illa beata quies,
 de qua dicit alius psalmus: In pace in idipsum
 dormiam & requiescam. Quoniam tu domi-
 ne singulariter in spe constituisti me. Sion au-
 tem mons est Hierosolymæ, in quo taberna-
 culum erat & regia. Sion autem speculam so-
 nat Hebræis. In hunc igitur montem ascen-
 damus, Quomodo ascendemus? Contemptu
 rerum

ECCLESIAE CONCORDIA. 77

rerum terrenarum ac desiderio uitæ cœlestis. Ibi post longas errorum ambages, post infru-
giferas rerum humanarum curas delassati, in-
ueniemus nidum in quo refocillemur, inue-
niemus requiem, quemadmodum dicit Psal-
mus 14. Domine quis habitabit in tabernacu-
lo tuo? aut quis requiescet in monte sancto
tuo? Ingrediamur sine macula hæreseos, &
proficientes in fide, quæ per dilectionem ope-
ratur, faciamus iusticiam, non Iudaicam sed
Euangelicā, totum quod recte uidemur age-
re deo tribuentes. Vt autem in hunc montem
subuolemus, simus animi demissione passe-
res, uiles minimicq; precij in oculis nostris, non
soliciti de crastino, sed omnem solitudinem
proficientes in eum, cui nostri cura est. Simus
innocentia & castitate turtures, & intelligen-
tes nos non hic habere stabilem sedem, ad
cœlestem illam Hierosolymam assidue su-
spiremus. Auscultemus uoci domini ad ue-
ram animi quietem inuitantis: Venite ad me
omnes qui laboratis & onerati estis, & ego
reficiam uos. Tollite iugum meum super uos,
& discite à me, quod mitis sum & humilis cor-
de: & inuenietis requiem animabus uestris.
Iuxta sensum humanum absurdus est sermo.
Nam quæ requies mitibus & humilibus qui
concul-

Mat. ix.

conculcatur, & ē sedibus suis exiguntur. Aut
quæ requies ducentibus iugum? Seruitutis
nomen est iugum, & iuxta Græcorum pro-
uerbium, Seruus nullum est ocium. Sed qui ad
Christi exemplum mites sunt, terram possi-
dent: & qui iuxta mundum humiles sunt, in
Christo sublimēs sunt, pertingentes usq; ad
cælum: & qui placido Christi iugo submit-
tunt colla, uere liberi sunt. Submittunt autem
qui citra disquisitionem fidunt illius promi-
sis. Sequamur prophetam mystagogum, qui
ē uestibulo nobis ostendit quā amabilia,
quā pulchra, quā suspicienda sunt atria
domini, quāq; placida sit in illis animorum
requies. Nunc ex atrio ostendit nobis altaria
domini, quæ sanctior & pulchrior templi pars
est. Altaria tua domine uirtutum, Rex meus
& deus meus. Apud Iudæos magna erat
templi ac uasorum templi religio, magnificus
altarum ornatu. Hinc illæ uoces, templum
domini, templum domini, & sanctissimum
iusiurandum erat, iurare per templum & al-
tare. Nec fuit impune domino dixisse, soluite
templum hoc. Sed ista nihil aliud erant quā
typi rerum spiritualium. Propheta dum hæc
loquitur, aliud quoddam tabernaculum non
manufactum cōtemplatur, aliā uidet altaria,
quæ

quæ
ant. C
tua d
lecta
gustir
domi
tur, al
se nid
ctius
magis
quum
extrud
gium.
uoce r
empha
domin
digna,
cis est
Hebra
ratio a
cet iux
tamen
esse, a
pugnab
lorum,
tantur.
uictima

quæ sic admiratur, ut attonitum uerba deficiant. Quidam enim hunc sermonem, Altaria tua domine, referunt ad superiora, quam dilecta tabernacula, quam dilecta altaria. Augustinus annectit proximis, passer inuenit sibi domum, turtur nidum, ut appositue sequatur, altaria tua, ut intelligamus ipsa altaria esse nidos, in quibus conuiuescimus. Mihi rectius uidetur, ut sermo sit inabsolutus, quo magis exprimantur admirantis affectus. Sic quum uidemus principis domum magnifice extructam stupefacti dicimus, Palatium regium. Et quemadmodum hic emphasis est, in uoce regium, ita in prophetæ uerbis magna emphasis est, in pronomine, tua. Tu unus es dominus uirtutum, & hæc tua sunt altaria, te digna, tibi grata. Rursus pro uirtutum, Græcis est *δυνάμειν* de quo prius admonuimus, Hebræis Sabaoth, hoc est, exercituum. Iteratio ad hoc fit, ut intelligamus ecclesiam licet iuxta mundum contemptam & inermem, tamen protectore deo exercituum inuictam esse, atq; ipsis etiam portis inferorum inexpugnabilem. Non hæc sunt altaria quæ uultuorum, hircorum & arietum sanguine cruentantur. Dominus iam olim per os Esaïæ hoc uictimarum genus fastidiebat. Quid igitur?

Deus

Deus spiritus est, & spiritualibus uictimis delectatur. Non gaudet cæde pecudū, sed mortificatione cupiditatum spiritui reluctantium. Si amore Christi mactasti in teipso pecunie studium, & quod prius abditum pro deo colebas, nunc erogas in membra Christi, gratissimam deo uictimam immolasti. Si iugulasti luxum & libidinem ē lurcone factus sobrius, ex incontinente castus, acceptam deo hostiam mactasti. Si læsus à proximo, in gratiam Christi compescis efferuescentem animam, ac uindictā remittis, gratissimum deo sacrificium obtulisti. Si fide firmus & charitate feruens tua omnia teq; totū tradis uoluntati diuinæ paratus & mortem & gehennam subire, si sic illi uisum fuerit, gratū holocaustum posuisti domino uirtutum. Hic est cultus rationalis siue spiritualis, & hostia uiua, sancta ac deo placens, ad quam cum obsecratione nos hortatur Apostolus Ro. 12. Ita deus non delectatur uapore thuris, aut myrrhæ, aut Storacis, sed amat suffitum spirituales, uota ac preces plarum mentium, gratiarum actionem, & sacrificium laudis, quo deus gaudet honorificari. Per has uictimas iter est ad uisendum salutare dei, qui finis est & huius psalmi. Videbitur deus deorū in Sion. Preces

acceptæ

accep
ne C
prosp
da el
iuxta
in ue
stram
latio
sum c
sæ. In
pus, q
mini u
resiste
luit, c
coelesti
agit in
tibus 8
Ita pat
Non e
si te re
tutum.
bulans
fecit, I
nat, deu
& deus
Tues ip
prie po

acceptae sunt, quae fiunt cum fide : & in nomine Christi, gratiarum actio, non tantum in prosperis, uerumetiam in aduersis immolanda est. Sacrificium laudis ita gratum erit, si iuxta Pauli doctrinam, quicquid facimus siue in uerbo siue in opere, non in gloriam nostram, sed in gloriam dei faciamus. Haec oblatio uere munda, quia spiritualis, per uniuersum orbem iugiter offertur in altaribus ecclesiae. In hoc nido tuti conquiescimus ad tempus, quia altaria non sunt hominum, sed domini uirtutum, cuius uoluntati nemo potest resistere, qui per simplices & humiles coluit, qui pusillis impertire uoluit dona regni coelestis. Quo nomine & ipso patri gratias agit in Euangelio : Abscondisti haec à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Ita pater quoniam sic placitum fuit ante te. Non est quod metuas mundum aut Satanam, si te recipit in tabernacula sua dominus uirtutum. Ille tuetur quod instituit, ille regit ambulans in medio suorum, ille consummat quod fecit, Dominus uirtutum tuetur, rex gubernat, deus euehit ad regna coelorum. Rex meus & deus meus. Similiter loquitur Psalm. 43. Tu es ipse rex meus & deus meus. Hoc proprie potest ad Christum ecclesiae principem accom-

Mat. II.

accommodari. qui Psalmo.2. loquitur: Ego autem constitutus sum rex ab eo, super Sion montem sanctum eius. Sub ditione dei sunt uniuersa. Et daemones agnoscunt omnipotentem & contremiscunt, sed fidei uox hæc est peculiaris. Rex meus & deus meus. Nemo potest dicere Dominum Iesum, nisi in spiritu sancto. Passim tamen audiuius uoces appellantium Dominum Iesum. Sic nemo potest dicere: Rex meus & deus meus, nisi qui se plena fiducia dei uoluntati permisit, & ab hoc uno præmium æternæ felicitatis expectat, Alius psalmus populum illum beatorum pronunciat, cui dominus est deus. Item quum alijs aliquot scripturæ locis, tum Leuitici.26. ita loquitur dominus. Ponam tabernaculum meum in medio uestri, & non abiiciet uos anima mea. Ambulabo inter uos & ero deus uester, uosq; eritis populus meus. Quem hic regem appellat, post appellat legislatorem. Itaq; si regem agnoscimus, pareamus illius legibus. Si deum agnoscimus, nihil supra eum diligamus, imo nihil omnino diligamus quod non propter ipsum diligamus. Nomine regis & illud admonemur, quod sanguine Christi redempti sumus à tyrannide diaboli, & pro turpissimo simul & crudelissimo do-

mino uenimus in ius clementissimi regis. Hactenus mystagogus siue hierophanta noster, ostendit nobis amabile domini tabernaculum, introduxit in atrium, commonstrauit altaria, & hostias spirituales. Nunc ostendit nobis eximios illos ac deo dignos sacerdotes, sacris operantes in templo domini. Beati, inquit, qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. Qui fortes sunt in fide, qui radicati in charitate, iam habitant, non in atrijs, sed in domo domini. Nam habitare stabilitatis uerbum est. Et quare sunt beati? Num quod abundant opibus, aut præfulgeant honoribus, aut affluant delicijs? Nequaquam. Quam ob rem igitur? Quoniam, inquit, in secula seculorum laudabunt te. Ecce tranquillam domum, quam repperit sibi passer, ecce quietum nidū, quem repperit sibi turtur. Hic est enim supremus finis, ad quem conditus est homo, ut agnoscat, amet, & hymnis celebret conditorem, redemptorem, gubernatorem ac remuneratorem suum. Iuxta sensum humanū qui laudantur potius beati uidentur quā qui laudant. At in rebus diuinis, secus est. Deus enim nullius laudibus fit felicior. Est enim æternus fons omnis gloriæ. Sed quicumq; illum laudant,

E hoc

Colof.3.

hoc ipso beati sunt quod laudant. At non omnes illum laudant qui canunt, Gloria tibi domine, sed in quorum cordibus habitat charitas quod est uinculum perfectionis, & exultat pax Christi, ad quam uocati sunt, qui in unum corpus coaluerunt, seseq; mutuo cohortantur in psalmis & hymnis & canticis spiritualibus in gratia, canentes in cordibus suis deo. Quod si uoce corporea laudandus est deus, Psallamus spiritu, psallamus & mente. Non est superflua laus in ore peccatoris, non est grata deo symphonia, ubi uocibus concordibus dissonant animi, deniq; extra domum dei, quæ est ecclesia, non est hymnus acceptus deo. Si uolumus esse beati, sic unanimes laudemus deum, quemadmodum laudant Angeli, inter quos nulla est dissensio. Vniuersa creatura suo quæq; more laudat dominum. Neq; enim coeli tantum enarrant gloriam dei, sed omne animantium genus, ipsa elementa & quicquid ex his gignitur dum ipso aspectu conditoris omnipotentiam, sapientiam ac bonitatem nobis declarant, clamitant laudes dei. Eoq; in psalmis, & in Cantico trium puerorum, non tantum sol & luna, sed & pecudes & pisces, & montes & colles, & maria & flumina, inuitantur ad laudandum

laudandum nomen domini. Soli spiritus impij, & homines mali non inuitantur ad hanc symphoniam, quia per hos, quod quidem in ipsis est, blasphemia potius afficitur nomen domini. Sed quid sibi uult quod addit propheta, In secula seculorum laudabunt te. Quo loco subiicitur, Sela. Quod Hieronymus uertit semper. Tamen si sunt qui negent eam uocem æternitatis habere significationem, quod in scripturis nusquam reperiatur præterquam in Psalmis, & interdum his locis ubi nulla sit æternitatis significatio. Proinde existimant idem pollere Sela, quod diapalma, quod indicium erat mutandæ melodie. Nam psalmi uocibus ac musicis organis canebantur. Habent autem & hodie musici signa quædam quibus admonentur, mutandam esse cantionis rationem. Neque enim omnis harmonia cuius sententiæ congruit. Sic & in comoediarum deuerbijs tibiæ modos quosdam accinebant, aut fortasse præcinebant, ex quibus populus intelligebat sententiæ genus, grauis esset an secus. In hoc certe psalmo ab hac clausula uidetur esse alterius argumenti exordium. Sed hoc utcumque habet, certe uerba in secula seculorum declarant æternitatem, ut non possint quadrare in templum

E 2 quod

quod erat Hierosolymis. Id enim non ita multo durauit ultra ducentos annos. Quamquam Iudeorum uulgus sibi persuaserat legem & illius templi religionem usque ad mundi finem duraturam. Quemadmodum Romani sibi persuaserant, Capitolium fore sempiternum, quum hodie Romæ ne uestigium quidem Capitoli possint ostendere, nec Iudæi templi sui Hierosolymis. Aliud igitur templum uidebat oculus propheticus in quo sine fine laudaretur nomen domini. Ea nimirum est ecclesia catholica. Sed qui possit esse perpetua laudatio, quum mortales sint qui laudant: Hæc ecclesia laudatrix domini, consummationem expectat, finem nescit. Et sicut in pijs charitas nunquam excidit, ita laudatio dei, hic exercetur, in cælis perficitur. Simul ut animus euolarit ex hoc terreno domicilio iam cum angelis ac beatis animabus corpore non iam animali sed spiritali totus homo sine fine citraque interruptionem resonabit conditoris sui laudes. Est enim una eademque domus ecclesia militaris in terris, & ecclesia triumphans in cælis, nisi quod illa pars est purgatior. Quemadmodum idem est aer terræ quam calcamus proximus, & qui iuxta

iuxta quosdam philosophos, lambit conue-
 xa orbis lunæ, sed hic ob terræ contagium
 crassior, ille purior. Nihil autem obstat, quo-
 minus unusquisq; nostrum licet grauatus hoc
 mortali corpore, tamen sine intermissione
 laudet deum suum. Qui potest, inquit? Po-
 test, Si quicquid cogitamus, loquimur, aut
 agimus, omnia in gloriam dei faciamus, eti-
 am quum edimus ac bibimus, etiam quum
 dormimus, aut lusu corpusculum reficimus,
 laudamus deum nostrum. Glorificate, inquit 1. Cor. 6
 Apostolus, & portate dominum in corpore
 uestro. Non omnia membra loquuntur, sed
 omnia membra corporis nostri glorificant
 deum, si seruiant iusticiæ, etiam si lingua si-
 leat. Posteaquam propheta uelut ecclasi ra-
 ptus peruenerat ad illam cœlestem Hieroso-
 lymam, in qua nulla est molestia quæ inter-
 pellet, nulla animorum dissensio quæ uitiet
 melodiam, nulla necessitas, quæ interrumpat
 hymnos dei: quod ait beatus Paulus, siue ex-
 cidimus, deo, siue sobrii sumus, uobis: uelut
 ad se rediens, meminit se hominem esse, & in
 hoc exilio uersantibus ostendit uiam qua ad
 illam beatam tranquillitatem perueniatur.
 Dixerat: Beati qui habitant in domo tua do-
 mine: etiam Angelos & pias animas cum

angelis uiuentes cōplectens. Hic mutata iam
 “ harmoniæ specie dicit : Beatus uir, siue ut ex
 “ Hebræo uertit Hieronymus, Beatus homo.
 Viri nomen nō excludit fœminas . In Christo
 non est uir aut fœmina , non seruus aut liber,
 sed noua creatura. Hominis uocabulum ad-
 monet nos fragilitatis nostrę , cui nisi dei mi-
 sericordia porrigat manū, ne ad ecclesię qui-
 dem atrium potest accedere, tantum abest ut
 ad illam supernam beatorū sedem possit euo-
 lare. Aditus in ecclesiam fides est, sine qua ni-
 hil prodest baptismus . At fidem nemo sibi
 largitur, dei donum est , quo deus quos uult
 præuenit, & ad Christum trahit. Nam homo
 quatenus est homo carnalis est , & nihil nisi
 mundū sapit. Hoc perspicuus propheta sub-
 “ missioribus iā modis ait, Beatus homo cuius
 “ est auxiliū abs te: siue ut legit D. Augustinus,
 assumptio. Gręce est *ἐν τῇ ἰσχύϊ*, quę uox cōue-
 nit in eum qui manum porrigit conāti ascen-
 dere. Nam & ecclesia ciuitas est in edito sita,
 quemadmodū templum Hierosolymitanum
 erat in monte Sion. Hieronymus pro auxilio
 uertit fortitudinem . Voces dissonant sensus
 idem est. Nitentibus ad ardua , uiribus opus
 est. Homo autē ex sese nihil potest. Fides au-
 tem proprie robur addit homini, ut iam nec
 mundum

mundum nec Satanam metuat. Itaq; qui totam fiduciam in deo collocant, ij demum confirmati uigore spiritus ualent conscendere in montem domini. Ad templū illud Iudaicum quod extruxit Solomon, quindecim gradibus ascendebatur. In primo gradu propheta queritur de improbitate linguarum, tædioq; exilij. In secundo confirmatur dono fidei, dicens: *Leuauit oculos meos in mōtes, unde ueniet auxilium. Auxiliū meum à domino qui fecit coelum & terram. Fides est quæ stabilis gressus nostros, ne uacillent.* Ita Paulus Corinthiis; *Fide statis.* Item Ro. *Tu autem fide* 2. Cor. 1
stas. Et beatus Petrus hortatur, ut resistamus diabolo fortes fide. Is enim demū uere fortis est, qui in se imbecillis fortitudinem suam habet in deo. Quod indicans Esaías ait fore, ut hoc canticum canatur in terra Iuda. Canticum est Euangelicæ professionis. Iuda enim Hebræis confitentem sonat. Quod igitur canticum? Vrbs fortitudinis nostræ Sion. Sion ecclesia est, sed unde fortitudo imbelli? Seruator ponetur in ea murus & antemurale. Audis inexpugnabile munimentū. Idem ait, *In silentio ac spe, erit fortitudo uestra.* Tacitus 30
expectat qui nihil diffidit de promissis: & spes tantæ felicitatis quæ non pudefacit, quia non

2. Tim. 2

fallit, etiam in medijs afflictionibus ac mor-
tibus exhilarat animum. In hac igitur uita
non est perfecta beatitudo, & tamen magna
quædam beatitudinis pars est, dum reputa-
mus animo, quàm sit momentaneum totum
huius uitæ spatium, & quàm non sint condi-
gnæ afflictiones ad futuram gloriam quæ re-
uelabitur in nobis. Ad hæc, quàm bonæ cer-
tæq; fidei sit qui nobis eam promissit: Vt enim
nos illum abnegemus, ille fidelis permanet,
seipsum abnegare non potest, tantum ut per-
seueremus in fide & charitate, continentes
nos ipsos intra septa domus dei, in qua succe-
scentes usq; ad mensuram plenitudinis Chri-
sti, per quindecim mysticos gradus, ascenda-
mus in æternum tabernaculum, & per qua-
draginta mansiones, ad terram illam, quietis,
quam dominus in Euangelio promissit mi-
tibus, alacriter proficiscamur. In arduo est quod
petimus, egregium est quò tendimus. Nemo
repente ab imo ad summa prouehitur. Opus
est qui commonstret uiam, quemadmodum
deus Israelitis, qui nostri typum gerebant,
dux fuit per inuia desertorum: opus est qui è
sublimi porrigat manum, & nitentem sursum
trahat. Horum nihil ipsi nobis præstare pos-
sumus. Dominus est, qui & uelle & perficere
operatur

oper
ocul
mus
non
dom
est, u
datur
terre
tiam
ciunt
plom
ad ill
beati
fidei
curis,
à va
rios d
à va
Cal
quim
quibu
tatis
oblito
ctiora
est in
gradu

operatur in nobis. Ille per fidem aperit nobis oculos, ut uideamus ubi simus, ut horreamus quod sumus, & suspiremus ad ea quæ nondum sumus. Primum igitur auxilium à domino, hoc est, primus beatitudinis gradus est, ut leuemus oculos in montes. E cœlo datur, ut amemus cœlestia, & contemnamos terrena. Qui circumspectant suam sapientiam, suas uires, sua merita, qui tantum respiciunt ad ceremonias, condonationes ac diplomata pontificum, nunquam perueniunt ad illam beatitudinem. Quid igitur facit ille beatitudinis candidatus, cui dominus per fidem dedit, ut fastiditis humilibus mundicuriis, oculos attollat in montes æternitatis? ἀναβάσεις ascensiones siue gradus ascensorios disponit in corde suo. Quas hic appellat ἀναβάσεις, in canticis graduum appellat ἀναβαθμούς, qui gradus sunt, sed ascendentium, quum Latinis iisdem gradibus descendatur quibus ascenditur. Cæterum in negotio pietatis non oportet inquam retrocedere, sed oblitos à tergo relictorum semper ad perfectiora tendere. Respexit Eurydice, & relapsa est in Orcum. Respexit uxor Loth, & uersa est in petram salis. Habet autem & pietas gradus suos, quemadmodum hominis ætas.

Catechumēni parturiuntur, modo baptizati
 uelut infantes aluntur lacte, adultis pro solido
 cibo proferuntur retrusiora mysteria. Et Pau-
 lus sapientiam loquitur inter perfectos, inter
 infirmos profitetur se nihil scire, nisi Iesum
 Christum & hunc crucifixum. Ergo qui sustu-
 lit oculos suos in montes disponit gradus as-
 censorios. Vbi? In corde suo. Nec mirum, ad
 illum enim montem non ascenditur pedibus
 sed affectibus. Sunt externi gradus, quos ut
 non oporteat reprehendi, tamē inutiles sunt,
 nisi gradus disponantur in corde. E laico fit
 clericus, ē clerico fit hypodiaconus, ex hypo-
 diacono diaconus, ē diacono archidiaconus,
 ex hoc presbyter, ē presbytero episcopus.
 Rursus ē laico monachus, ē canonico regula-
 ri Dominicanus, ē Dominicano Franciscan-
 us, ē Franciscano Benedictinus, ē Benedic-
 tino Cartusianus. Quanquam de his gradibus
 multa inter ipsos controuersia est, qui
 gradus hos disponunt ac digerunt iuxta res
 externas. Sunt qui putant Franciscanos in al-
 tiore gradu consistere, quod seminudis ince-
 dant pedibus, quod pecunias non contingat.
 Rursus sunt qui his praeferant Dominicanos,
 quod domi non uescantur carnibus. Vtrisque
 praeferunt Benedictinos, qui & pluribus horis
 canunt

canunt in templis, nec unquam domo prode-
 unt. Iam inter omnes summū gradum obti-
 nent, qui lorica ferrea pro indusio cutem de-
 fricant. Hi gradus ita demum profunt ad pſe-
 tatem ſi domino auxiliante ueri gradus diſ-
 ponantur in corde. Deſiſti raptō uiuere, non
 nullus ad pietatem gradus eſt. Non ſolum
 reſtituiſ fraude parta, uerumetiā tua profun-
 dis in egenos amore Chriſti. Altorem aſcen-
 diſti gradum. E uiolento ac feroce factus es
 innocēs: Aliquem aſcendiſti gradum in cor-
 de. Studes omnibus benefacere, in ſublimio-
 rem gradū te recepiſti. Tandem & illis à qui-
 bus grauiter leſus es, non modo remittis uin-
 dictam ex animo, ſed in Chriſti gratiam bene-
 uelle & benefacere gaudes, ad uere ſublimem
 gradum emerſiſti. Hæc exempli cauſa pro-
 poſui, de cæteris item quiſq; apud ſeſe conſi-
 deret. Hi gradus digeruntur in corde homi-
 nis, in intimis animi reſſibus. Hos igitur
 gradus quibus ad perfectionem tendimus,
 beatus ille diſponebat in corde ſuo, non ſe iac-
 tans apud homines, ſed ſe probans inſpe-
 ctori cordium, ſed auxilium non aliunde ex-
 pectans quā à domino. Atq; hæc medita-
 tur in ualle lachrymarum. Quid enim aliud
 eſt totus hic mundus, niſi conuallis obſcura,
 naſcen-

nascentium, parturientium, morientium, ægro-
 tantium, egentium, nauigantium, bellige-
 rantium, alijsq; mille lachrymarum occasio-
 nibus plena: à quibus nec potentes nec diui-
 tes, nec reges ulli sunt immunes. Hæc est illa
 uallis Achor, id est, tumultus ac perturbatio-
 nis, in quam præcipitatus est Acham, ut ha-
 betur Iosue. 7. In hoc loco nos posuit domi-
 nus, posteaquam è paradiso per inobedien-
 tiam excidimus, ut aliquantisper in exilio des-
 gentes per obedientiam fidei, & obseruationem
 præceptorum dei moliremur reditum in
 patriam. Nec est quod nos huius uallis pigeat:
 in hanc descendere dignatus est ipse dei filius,
 ut nobis esset uia, ueritas & uita. Ergo quan-
 diu uiuimus in hoc corpore mortali, uersa-
 mur in ualle lachrymarum. Sed dixerit aliquis:
 Frustra igitur homo disponit gradus ascen-
 sorios in corde suo, si permanendum est in
 ualle lachrymarum. Sed hæc uallis Achor uer-
 titur in requiem armentorum, iuxta Esaiam
 65. Daturq; Hierusalem ad declarationem
 spei, Osæ. 2. Præter hæc oportet meminisse,
 quod in arcem Sion affectibus ascenditur,
 non pedibus, corde ascenditur, non scalis.
 Corpus hæret in ualle, animus eluctatur in
 montem. Ita uisum est regi nostro, ut per
 tempus

tem-
 ting-
 uide-
 qui n-
 se pr-
 mun-
 bene-
 conti-
 stine-
 certa-
 gitim-
 spect-
 tor. Il-
 Nam
 libera-
 stolu-
 Qui s-
 ctioni-
 est, qu-
 quitur
 non o-
 mam
 quam
 largit-
 minim
 quam
 erat gr-

temporarias afflictiones huius mundi, per-
 tingamus ad coronam immortalitatis. Nec
 uideatur huius militiæ dura lex. Rex noster
 qui nobis hanc legem præscripsit, ipse eam in
 se præstitit. Nec est quod respondeamus ani-
 mum, qui nos ad certamen uocat, ipse dabit
 benedictionem, auxilians nobis in periculis,
 consolans in afflictionibus, ut possimus su-
 stinere. Agonothera noster euocat suos ad
 certamen, proposuit ingentia præmia, qui le-
 gitime certauerint: præsidet, non tantum ut
 spectator ac iudex, uerum etiam ut auxilia-
 tor. Ille suppeditat uires, suggerit alacritatem.
 Nam hic benedictio non est laudis uox, sed
 liberalitatis, quemadmodum loquitur Apo-
 stolus: Qui parce seminat, parce & metet.
 Qui seminat in benedictionibus, de benedi-
 ctionibus metet uitam æternam. Aspera lex
 est, qui non tollit crucem suam quotidie & se-
 quitur me, nō potest meus esse discipulus. Qui
 non odit patrem & matrem, præterea & ani-
 mam suam non est me dignus &c. Dura in-
 quam & horrenda lex est, nisi accedat gratiæ
 largitas, quam ut ostenderet & gratuitam &
 minime parcā esse, maluit εὐλογίαμ appellare
 quā alio nomine. Sub lege Mosaica parcior
 erat gratiæ dispensatio, uerum simul ut efful-
 sit huma-

fit humanitas ac benignitas dei nostri, qui non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suā saluos nos fecit per lauachrum regenerationis & renouationis, spiritum suum abunde effundit in uniuersam carnem. Apud homines aliud interdum est benedicere, aliud benefacere: imo frequenter hominis benedictio maleficiū est non beneficium; sed deo idem est benedicere & benefacere. Religiose faciunt qui procumbunt & accipiunt episcopi benedictionem, sed quanto iustius est nos prosterni coram deo, ut illius impetremus benedictionem: Vide potest quantum efficiat dei benedictio: Ibunt, inquit, de uirtute in uirtutem, & uidebitur deus deorum in Sion. Mirabitur hic aliquis subito mutatum uerbi numerum. Modo dixit: Beatus est cuius auxilium abs te, & disposuit in corde suo. Hic ibunt de uirtute in uirtutem. Vnde repente ex uno plures facti sunt: In mysticis literis, dei benedictio affert fecunditatem, sicut maledictio sterilitatem. Maledicta terra in opere tuo, quum exercueris eā spinas & tribolos producet tibi. Contra quum deus creasset hominem ex uida argilla, uxorem ex una costa læui lateris, benedixit eis dicens: Crescite & multiplicamini, &

ni, & replete terram. Item Psal. 106. Benedixit eis, & multiplicati sunt nimis. Atq; ista quidem typi sunt rerum spiritualium. Itaq; posteaquam per Euangelij gratiam exempti sumus à maledicto legis, ac per spiritum sanctum effusa est in Apostolos benedictio, quanta celeritate ueri dei cultus, qui prius apud Iudæos uelut in orbis angulo coerceretur, sese diffudit per uniuersas mundi nationes? Quot uirginum, quot martyrum, quot confessorum examina profilierunt? Vnde hæc prodigiosa fecunditas? Vnde nisi ex benedictione dei. Filij, inquit, tui de longe uenient, & filia tua de latere surgent. Itaq; deserta illa & uidua mulier, admiratur insperatam fecunditatem suam dicens. Et isti filij unde uenerunt? Venerunt ex omni natione quæ sub coelo est, ab Indis, ab Gadibus, à Thracibus, à Gotthis, à Scottis & Hybernis. Itaq; iam multiplicati benedictione dei, & animosi fide, alacres spe, ibunt de uirtute in uirtutem. Ne hic quidem est ἀρετή, sed ἐκ δυνάμεως εἰς δυνάμιν, quod Hieronymus ex Hebræo uertit: de fortitudine in fortitudinē. Nonnulla fortitudo est, pro Christo negligere uoluptates, opes & honores huius mundi: sed fortius est uincere pietatis affectus in parentes,

Esa. 6.

parentes, uxorem ac liberos, longe uero fortissimum est, mortem & morte grauiora tormenta uitæ cœlestis amore negligere. Qui gradibus nituntur in altum, quo magis ascendunt hoc magis lassescunt: at qui per hos gradus ascendunt, quo longius eunt, hoc reduntur fortiores & alacriores. Vnde tandem. Nisi quia res non est humanarum uirium, sed benedictionis diuinæ. Alioqui unde tam pressens animi robur, tanta alacritas Apostolorum, iuuenum, uirginum in squalore carcerum: in flagris & aculeis? in ipsis etiam mortibus, ad quarum etiam commemorationem humanus inhorrescit animus? Non aliunde, nisi quod Agonothetes ac legislator pro magnitudine tentationum auget benedictionem. Mirantur homines qui foris uident afflictionem, sed non uident internam benedictionem. Non ineleganter à uiro quodam ob pietatem celebri dictum est de monachis austera uitam agentibus: Multi uident cruces nostras, sed non uident unctiones nostras: Vident corpus attenuatum uigilijs, iesuistis ac laboribus, Vident solitudinem, omniumque uoluptatum abstinentiam, & tamen in corpore pusculo exiguo & imbecilli, non uident, quantis delicijs reficiatur animus ad cœlum anhelans

anhelans. Sed quod tandem præmium peti-
 tur tantis laboribus : uidebitur, inquit, deus
 deorum in Sion : siue ut uertit Hieronymus,
 apparebunt apud deum deorum in Sion. Hoc
 est brabeum omnium certaminum, hæc est
 requies omnium uotorum, hæc est felicitatis
 summa : Domine, inquit, ostende nobis fa-
 ciem tuam, & salui erimus. Et Philippus :
 Ostende nobis patrem & sufficit nobis. At-
 qui deum nemo uidit unquam. Inuisibilis est
 oculis corporeis, sed cordi mundo uisibilis
 est. Itaque dominus in Euangelio beatos pro-
 nunciat, qui sunt mundo corde, quoniam
 ipsi deum uidebunt. Cor autem intellige
 non intestinum corporis spirituum ac san-
 guinis fontem, sed mentem hominis fidei
 illustratam lumine. Videtur autem interdum
 & in hac uita purgatis mentibus, sed per spe-
 culum & in ænigmate, sed non nisi in Sion.
 Nam extra ecclesiam nemo uidet deum, quia
 nemo habet puram mentem. Et si sibi uiden-
 tur uidere, hallucinantur iam spectrum ui-
 dentes pro deo. Non uulgaris autem beati-
 tudo est apparere apud deum deorum. Quid
 est parere apud illum? Cum plena fiducia ue-
 nire in conspectum illius, qui nouit omnes
 latebras humani cordis. Hoc non ausit nisi

pura & undiquaq; sincera conscientia. Allos
 qui uidebitur & impijs deus, sed horribilis
 erit aspectus illius, qui pijs est amabilis. Non
 est alius deus, sed diuersi sunt oculi. Vt aegris
 oculis molesta lux est, quæ sanis est iucunda.
 Omnes enim sistendi sumus ante tribunal
 summi iudicis, à quo non est prouocatio. Mi-
 les qui fidelem & strenuam operam nauauit
 in bello, seruus qui gnauiter dispensauit ta-
 lenta domini, gaudens prodit in conspectum
 ducts & heri sui, auditorus, Accipe coronam
 uitæ æternæ, & intra in gaudium domini tui.
 Ille beatus est, qui non ueretur suam conscien-
 tiam aperire domino dicens cum Ezechia
 rege: Obsecro domine, memento quæso
 quoniam ambulauerim coram te in ueritate
 & corde perfecto, & quod bonum est in oculo
 tuo fecerim. Simili fiducia fortissimus ille
 Christi miles prodit in conspectum impera-
 toris sui: Ecce, inquit, coram deo in Christo
 loquimur. Et ad eosdem Corinthios de se
 loquens: Non ambulantes in astutia, neq;
 adulterantes uerbum dei, sed in manifesta-
 tione ueritatis commendantes nosmetipsos
 ad omnem conscientiam hominum, coram
 deo. Idem alibi, Bonum certamen certauimus,
 cursum consummaui, fidem seruauimus, de-
 cetero

Es4. 38.

tero reposita est mihi corona iusticie. An non magna felicitas est, sic posse comparere apud deum deorum in Sion, in specula perfectionis Euangelicæ: Deum deorum dixit, iudicem omnium indicans. Siue enim accipias populi iudices, siue pios homines ad quos sermo dei factus est, siue Angelos qui & ipsi dicuntur Eloim, siue dæmones aut dæmonum ministros homines qui se pro dijs coli passi sunt, hic unus est deus deorum, iudex uniuersorum, sicut testatur psalmus. 81. Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos dijudicat, ipse à nemine iudicandus. Nec angelorum, nec prophetarum, nec ullius sanctorum aspectus confert homini ueram beatitudinem. Solus hoc præstat deus deorum. Huc ut pertingamus, dominus impertit benedictionem, sed orantibus. Assidue rogari uult, non ut admoneatur, sed ut nos rogando digni efficiamur, quibus largius impertiat suam benedictionem. Nam & hoc pacto paremus apud deum, quoties uel appellamus illum puris precibus, uel pro beneficijs acceptis gratias agimus. Domine deus uirtutum exaudi orationem meam, auribus percipe deus Iacob. Angelorum deus est, eoque deus uirtutum dicitur, & hominum deus est,

qui patriarcham Iacob imitantur. Is luctando cum Angelo meruit benedictionem, & idem dixit: Vidi dominum facie ad faciem, & saluta facta est anima mea. Sequitur: Protector noster aspicere deus, & respice in faciem Christi tui. Nondum plenam securitatem assequutus est, qui requirit protectorem. Adhuc meruit ignea iacula malorum spirituum è sublimi nos impetentium. Aduersus hæc implorat deum exercituum, ut suis sit clypeus. Hoc enim uertit Hieronymus, quod septuaginta uerterunt hyperaspisten. Magna est demonum potentia, sed dominus uirtutum unus potentior est uniuersis. Si ille dignatur nobis esse clypeus, non est quod metuamus ulla iacula. Sub hoc clypeo tutus latebat qui dicit: Dominus minus protector uitæ meæ à quo trepidabo? Psal. 5. Et alibi rursus: Domine ut scuto bonæ uoluntatis tuæ cinxisti nos. Nullum est hominis scutum, quod totum hominis corpus reddat inuulnerabile, quin & ipsum scutum interdum prodit hominem: at quem tegit dei clypeus, nulla ex parte potest lauciari. Aspicit deo, tegi est. Aspicit autem cui propicius est ac bene uult. Eoq; Psalmus quem modo citauimus, scutum appellat beneuolentiæ, Græce *σὺν ὁρίᾳ*. Hieronymus uertit placabilitatem. Qui

Psal. 26.

Psal. 5.

minus protector uitæ meæ à quo trepidabo?
Et alibi rursus: Domine ut scuto bonæ uoluntatis tuæ cinxisti nos. Nullum est hominis scutum, quod totum hominis corpus reddat inuulnerabile, quin & ipsum scutum interdum prodit hominem: at quem tegit dei clypeus, nulla ex parte potest lauciari. Aspicit deo, tegi est. Aspicit autem cui propicius est ac bene uult. Eoq; Psalmus quem modo citauimus, scutum appellat beneuolentiæ, Græce *σὺν ὁρίᾳ*. Hieronymus uertit placabilitatem. Qui

Qui suis meritis sese protegunt, & his ueluti
 clypeo fidunt, an tuti sint ipsi uiderint. Qui fi-
 duciam suam collocant in ceremonijs, in cul-
 tu diuorum, in ueste quasi tutum reddat ab
 insultu Satanæ, non satis fidei utuntur cly-
 peo. Sed gratiæ dei & huius promissis tuto fi-
 ditur. Aspicere deum, beatitudo est, sed illum
 non possumus aspicere nisi prius aspexerit
 nos. Cum essemus cæci & in tenebris plus-
 quam cimmerijs uersaremur, ille dignatus est
 aspicere nos, aperuit oculos nostros, & quum
 essemus inimici diligendo nos effecit, ut ip-
 sum redamaremus. Respice in faciem Chri-
 sti tui. Non arbitror anxie disquirendū utrum
 hoc ad personam Dauidis, an alterius cuius-
 piam iuxta communem sensum referatur.
 Christus Græcis unctum sonat, quod Hebræis
 Messyas. Omnes Christi sunt qui in Christum
 renati sunt. Ab horum facie nunquam auer-
 tit oculos deus, sed custodit illos ut pupillam
 oculi, modo ne ipsi faciem suam auertant ab
 eo. Regum autem ac sacerdotum est ungi.
 Vtrunq; suo quodam modo sunt, qui suo co-
 gnomini respondent, quos beatus Petrus al-
 loquitur: Vos autem genus electum, regale
 sacerdotium, gens sancta &c. Sed ille Chri-
 storum omnium princeps est, qui dictus est

1. Pet. 2.

princeps pacis, ac sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec, quem singulariter unxit deus oleo læticiæ præ participibus suis. In huius faciem quoniam caret omni negotio deus pater gaudet aspicere, quem proficitur esse filium unice dilectum, in quo sibi placitum sit. Quid sibi uult igitur, quod ait propheta, aspice, & respice in faciem Christi tui? Quicquid deus largitur nobis, per filium ac propter filium largitur, non propter opera iusticiæ, quæ fecimus nos. Nos enim in multis offendimus omnes. Solus ille agnus est omnis expers maculæ. Ergo protector noster deus, si tuos oculos offendit facies, hoc est, conscientia nostra, respice in faciem Christi filij tui, quem sine exceptione diligis, per illius merita nobis largire, quod ipsi non meremur. Iudæi quoniam non nouerant incarnationis mysterium, in precationibus suis, diffidentes suis meritis obtestabantur deum per memoriam patriarcharum, Abraham, Isaac & Iacob, quorum pietas deo fuisset accepta. At Christiani nihil petunt à patre, nisi per Iesum Christum, quem habemus in cœlis aduocatum efficacem, quiq; suam fidem nobis obstrinxit, fore ut acciperemus quicquid postularemus patrem in ipsius nomine. Qui

Qui scripsit hunc Psalmum non uiderat Christum in carne, sed oculis fidei qui longe prospiciunt, uiderat illum uenturum: quem admodum & Abraham tot seculis Christi aduentu antiquior uiderat diem illius, & gauisus est. Nos igitur quoties aliquid à deo petimus, cum fiducia petamus, sed eam fiduciam hauriamus, non ex nostris benefactis, sed ex gratuitis Christi promissis. Ne dicamus respice ad ieiunia mea, aut eleemosynas, aut uigilias, aut chameunias: Sed respice in faciem Christi tui. Docet hoc Paulus Ephes. 3. In Christo Iesu domino nostro habemus fiduciam ac accessum in confidentia per fidem eius. Quid est per fidem eius? Quia fidendum est illi toto pectore, qui non fallit in promissis, etiamsi promittat, quæ uidentur nobis impossibilia. Quis enim credidisset fieri posse, ut diuina humanaque natura sic unirentur ut coirent in unam personam? At ille promisit & præstitit. Quis crederet fieri posse, ut homo uerus sederet ad dextram dei patris? Promisit & præstitit. Quid est igitur quod non speremus à deo, modo respiciat in faciem Christi sui: Vt autem intelligas hanc interpretationem non esse somnium sensus mei, sed prophetam agnoscentem dignitatem

tatem suam confugisse ad faciem Christi, at-
 "tende quod sequitur: Quia melior est dies
 "unus in atrijs tuis, super millia. Nihil uetat
 quo minus hæciuxta sensum humiliorem re-
 ferantur ad Israhelitas captiuos apud Baby-
 lonios. Tenebantur ingenti patriæ desiderio,
 tedeat ethnicarum superstitionum, suspira-
 bant ad pristinos ritus ac templum illud ma-
 gnificum, quod extruxerat Solomon. Iam
 enim sibi uidebantur diutino ethnicorū com-
 mercio facti ethnici. Sed nos retrusio-rem in-
 tellectum sequi maluimus. Non addit chilia-
 dum numerum, ut intelligas infinitum discer-
 men. Nec dicit in domo tua, aut sanctuario
 tuo, sed in atrijs tuis, quod est templi quasi
 uestibulum, in quod admittebantur & pro-
 phani: unde Paulus Hebræis scribens appella-
 lat sanctum seculare κοσμικόν, quod toti pa-
 teret mundo. Nec est apud Hebræos unus
 dies, sed tantum dies. Non est enim dies ubi
 non lucet sol iustitiæ, & incontaminata uerita-
 tas. Nusquam igitur dies est, nisi in ecclesia. In
 nocte sunt, qui sunt extra hanc: quod olim
 uaticinatus est Zacharias, cap. ultimo, de in-
 credulis loquens: In die illa non erit lux, sed
 frigus & gelu. Mox de fide ecclesiæ sic loqui-
 tur. Et erit dies una quæ nota est domino, non
 dies

dies
 ortu
 & n
 No
 nae
 mir
 taru
 lyp
 lis,
 eius
 testa
 pite,
 Euan
 terra
 onet
 tur. M
 fitio
 bunt
 dore
 μέδ
 ctens
 quæ n
 clesia
 si in
 in ho
 lem.
 unus
 cordi

dies neq; nox. Vulgarem diem facit solis ex-
 ortus, noctem occasus. Quis igitur est hic dies
 & non dies? Explicat hoc Esaias capite. 60.
 Non erit tibi sol in lucem diei, neq; ortus lu-
 næ illuminabit te per noctē, Sed erit tibi do-
 minus lux æterna. Vtrunq; duorum prophe-
 tarum locum imitatus est qui scripsit Apoca-
 lypsim. Et ciuitas non habebit opus luce so- 22
 lis, quoniam dominus omnipotens lumen
 eius erit. Porro non esse lucem nisi in ecclesia,
 testatur Esaias eodem quod modo citauimus ca-
 pite, de his agens qui non receperunt fidem
 Euangelicam. Quia ecce tenebræ operient
 terram, & caligo populos, Super te autem
 orietur dominus. & gloria eius in te uidebi-
 tur. Mox subiicit de ijs qui relicta patria super-
 stitione crediderunt Euangelio: Et ambula-
 bunt gentes in lumine tuo, & reges in splen-
 dore ortus tui. Ad hæc quum ait, ὑπὲρ χι-
 λιάδας, non addit quarum rerum, comple-
 ctens uniuersa comoda in unum conflata
 quæ non possunt homini contingere extra eccle-
 siam. Nā quæ potest esse felicitas hominis,
 si in tenebris ambulet? Quandiu militamus
 in hoc tabernaculo, per fidem intuemur so-
 lem. At in illo cœlesti templo non est nisi
 unus dies, quia non est transmutatio, nec ui-
 cissitudo

cisitudinis obumbratio, nec ulla erroris aut ignorantiae nebula lucem offuscat. Aeternitas enim nescit ortum & occasum. Interim tamen ambulare in luce fidei, & simplici animo sequi eum qui dixit: Qui sequitur me non ambulat in tenebris: beatius est omnibus opibus, regnis, glorijs & oblectamentis huius mundi. Hæc stulta dictu videntur, quibus Christus nondum aperuit oculos: Verum si perconteris eos quorum cordibus illuxit Christus, num uelint pietatis iactura totum mundum lucrificare, detestabuntur & abominabuntur sermonem tuum. Norunt enim quantum bonum sit, quod tam uelut arrant tenent, & quam inæstimabile sit illud, ad quod mox sunt trāsferendi. Nunc illud mihi spectato, quanto desiderio teneatur domus dei qui hæc loquitur.

- “ Elegi abiectus esse in domo dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum. Quid est abiectum esse? Iacere in limine aut uestibulo & conculcari. Quod mendicorum est. Tanta autem est ecclesiae maiestas & felicitas, ut quod in ea contemptissimum est, longe præstet omnibus mundi splendoribus. Sicut in coelesti Hierosolyma, multæ sunt mansiones, quarum infima tamen potior est omnibus

omnibus regum palatijs : Sic in ecclesia uelut in magna domo , diuersi generis uasa sunt, quorum aliud est alio honoratius, & tamen quod in his uilissimum est, preciosius est uniuerso mundo . In corpore hominis naturali, membrum aliud alio est praestantius. Functiones quidem diuersae sunt, sed eodem spiritu uegetantur omnia. Sic in corpore Christi mystico , quod est ecclesia , diuersi sunt ordines hominum , diuersa munia donaque spiritus, omnes tamen membra sunt Christi, & eandem expectant haereditatem. Quod hic infimum est, sublimius est omni fastigio mundi. Pes humani corporis beator est oculo suis, aut canis, & ex partes per quas egeruntur recrementa cibi ac potus, in humano corpore, beatiores sunt capite asini. Hic obiter propheta aperit fontem, quam ob rem plerique mortales uel non accedunt ad ecclesiam , uel recedunt ab ecclesia , uel eiectione ob culpam grauantur redire. Qui tument honoribus mundanis nolunt deponere cameli gibbos , ut per humile ingrediantur ostium. Et ex historijs discimus complures haeresiarchas esse factos, quod ad episcopi dignitatem non admouerentur. Itaque maluerunt primum tenere locum inter canes & sues , quam inter oues Christi mediocri

dioceri esse loco. Hæc stulta ambitio genuit nobis, Basilides, Marciones, aliq; inauspicata nomina. Sed quid consequuti sunt infelices? Apud homines sibi constarunt sempiterna ignominiam, apud deum meruere gehennâ. Quanto latius erat, uel ignotissimum esse inter oues ecclesiæ, modo nomen habebas scriptum in libro uitæ. Simili tenentur amenitiam, qui quum magnis ac manifestis criminibus meruerint submoueri à consortio ecclesiæ, tamen recusant profiteri pœnitentiam ut ecclesiæ reconcilientur. Humile & abiectum esse putant arceri ingressu, nudo capite nudisq; pedibus stare in uestibulo, flexis genibus introeuntium preces implorare, gestare pro purpura saccum, pro unguentis conspergi cinere. Quid in causâ? Quia non uident quanta sit dignitas, quanta felicitas, quanta securitas uerari in arrijs domini. Quanta uilitas, quantumq; periculum uel ad horam esse extra domum dei. Vidit hæc ille deo charus Theodosius imperator, qui maluit uniuersum imperij strepitum deponere, & in abiectum pœnitentium ire locum, quàm non esse in domo domini. Illi ipsi pœnitentes cultu squalidi, ieiunijs attenuati, lachrymis & mœrore confecti, qui tanquam mendici iacent in limine domus

domus dei, multo feliciores sunt, quàm qui sub Satana regnant in tentorijs impietatis. Siquidem hi, si modo uere poenitet, licet corpore sint extra domum ecclesiae, animo sunt intus. Quid est igitur quod tanto ardore desiderat propheta, per Christi faciem obtestans deum: ut uel in extremo angulo, aut limine domus dei uersari liceat, & uel inter abiectissima Christi membra censeatur, extra quem nulla cuiquam est spes salutis. Sed si ad limen domus dei uel accedamus uel redeamus parata est misericordia domini, quæ subleuat infirmitatem nostram, ut proficiamus ad perfectiora. Parata est ueritas domini, ut abundemus in omni scientia spirituali, parata est gratia domini, ditans nos spiritualibus charismatibus. Postremo parata est gloria domini, quæ nos transformet in imaginem Christi. Christus ueritas est, Christus iustitia nostra est, quem si sequamur antecedentem, fit quod dicit Esaias: Et anteibit faciem tuam iustitia tua, & gloria domini colliget te. Misericordia condonat errorem, ueritas illuminat mentem ne reuoluaris in errorem, gratia instruit donis spiritus, ut conuersus confirmes fratres tuos, & quàm plurimos ab impietate reuocet, quemadmodum ait beatus Dauid, ex-

pertus

pertus misericordiam domini magnam, ac
 per Nathan ad ueritatem reuocatus: Docebo
 iniquos uias tuas, & impij ad te conuertentur.
 Hoc est quod hic sentit propheta: Quia
 misericordiam & ueritatem diligit deus, gratiam
 & gloriam dabit dominus. Similiter &
 Paulus, per domini misericordiam reuocatus
 à furore persequendi, & per ueritatem Euangelicam
 edoctus uiam domini, denique per
 gratiam sancti spiritus præclaris donis locupletatus,
 factusque uas & organum electum,
 eò profecit ut etiam in medijs afflictionibus
 in domino gloriaretur. Quanquam potest hic
 uersiculus & aliter intelligi, ut misericordie
 diuinæ sit, quod trahimur ad cognitionem
 ueritatis, iuxta uerbum Hieremiæ 31. Ideo attraxi
 te miserans. Tum ut ueritas sit hominibus,
 confitentis sua mala, & agnoscens gratiam
 dei misericordiam. Hoc enim sentit
 Psalmus. 50. Ecce enim ueritatem dilexisti,
 incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti
 mihi. Dauid quandiu celabat peccatū suum,
 mendax erat, & fucum facere conabatur, non
 hominibus tantum, sed & deo. Verum deus
 ex sua misericordia per Nathan prophetam,
 reuocat eum ad ueritatem confessionis: declarans
 inutiliter celari peccatum apud homines

mines, quum oculos dei nemo possit fallere. Misericordiam reuocantem & ueritatem confitentem, sequitur gratia & gloria. Peracto enim luctu poenitentiae, & ita castigatis membris, ut quemadmodum antea seruierant iniquitati ad iniquitatem, ita facta templa spiritus sancti seruiant iustitiae ad iustitiam, fit ut glorietur ecclesia illic superabundare gratiam, ubi abundarat peccatum, & inter angelos maior sit gratulatio super uno peccatore reuocato quam super nonagintanouem iustis. Non est quidem absurdum quod adfert Augustinus, ueritatem referens ad fidem dei in promissis. Solus enim ille uerax est, quum sit omnis homo mendax, non quod semper fallant homines, sed quod in ipsis non sit praestare, quod pollicentur, incerti an in proximum diem uicturi sint. Quandiu circumferimus hoc mortale corpusculum, multis iniurijs multisq; periculis obnoxium, misericordia domini circumuallat nos undiq; scuti uita, ne reuoluamur in uitia, Veritas dei in promissis fulcit erigitq; mentes nostras, ut contemptis huius uitae bonis pariter ac malis feramur ad coelestia. Concinit huic sensui, Psalmus. 35. Prærende, inquit, misericordiam tuam scientibus te, & iusticiam tuam ijs qui recto

recto sunt corde. Iustitia reddit cuique quod suum est. Quid autem reddet nobis deus, qui nulli cuiquam debet? Nihil enim habemus quod illius benignitati non oporteat acceptum ferri. At aliud est liberalitas, aliud iustitia. Verum & illud iustitiae genus est, prestare quod gratuito promiseris. Hac ratione deus seipsum nobis quodam modo debitorem constituit, ut licet ipsum ob merita nostra non possumus appellare, ob promissa tamen appellare possimus. Quod si nos meminerimus officii nostri, ille non recusat uocari iniustus, si minus praestet quod pollicitus est. Venite, inquit, & arguite me dicit dominus. Hanc dei iustitiam appellat David, quum ait: Vt iustificeris in sermonibus tuis, & uincas quum iudicaris. Prorogat interdum expectationem nostram deus, fallit nunquam: interim qui non norunt illius ueritatem, obmurmurant ac dubitant, quemadmodum illi duo discipuli, quum aiunt: nos sperabamus quod esset redempturus Israel. Quum & discipulos ingens habebat moeror, quod quia non credebant eum resurrecturum, putarent sibi data uerba. Quod hic ex Hebraeo uertit Hieronymus, & alij quidam, id ita discrepat ab eo quod translulerunt septuaginta, ut non uideatur eius

eius generis esse uarietas, quæ frequenter
 accidit ex eo, quod eadem sententia uarijs ef-
 fertur modis, aut ex ijsdem uerbis alius alium
 sensum colligit, sed apparet scripturam He-
 braicam in codicibus uariasse. Id usu uenit in-
 terdum, quum scriba aut interpret elementari
 similitudine deceptus, aliud pro alio legit, aut
 quum diuersa literarum distinctio, diuersum ef-
 ficat sensum. Nam quod ex Hebræo reddunt
 sic habet: Quia sol & scutum dominus deus, „
 gratiam & gloriã dabit dominus. Quæ lectio „
 si germana est, solem posuit pro ueritate, quæ
 est Christus, qui illuminat omnem hominem
 uenientem in hunc mundum: scutum pro mi-
 sericordia protegente credentes, aduersus
 omnes insultus Satanæ. Sicuti loquitur Psal-
 mus. 31. . Sperantes in domino misericordia
 circundabit. Quanquã & Paulus hortatur, ut
 sumamus scutum fidei. & alius psalmus dicit:
 Scuto circūdabit te ueritas eius, nec timebis à
 timore nocturno. Vis igitur tutus esse ab omni
 malo? Ne circumferaris omni uento doctri-
 næ, sed quod è scripturis diuinis tradidit no-
 bis ecclesia catholica firma fide teneamus,
 quod præcipit simplici obedientia seruemus,
 quod promittit, alacri spe expectemus. Sim-
 pliciter ambulantes non deerit neq; misera-

ricordia, neq; ueritas, neq; gratia, nec ullum bonorum genus, quod ad beatitudinem pertinet. Eoq; subdit: Dominus non prauabit, siue non fraudabit bonis eos, qui ambulant in innocentia. Pro quo septuaginta uerterunt *quod benigna*, quod magis sonat simplicitatem omnis expertem fraudis ac malicie. Columbinos animos, amat spiritus sanctus. Dabit hic gloriam sincere conscientie, in futuro dabit ineffabilem illam gloriam. Interim ararabone tam precioso contentus, expecta bona futuri seculi, spe gaudens, ut uere & ex
“ animo dicas, cum propheta: Domine uirtutum, beatus homo qui sperat in te. Atq; hec
“ est complurium psalmorum clausula. Frequenter enim repetendum est, quod oportet semper infixum esse mentibus nostris. Secundus psalmus ita desinit, Beati omnes qui
• confidunt in eo. Quartus: Quoniam tu domine singulariter in spe constituisti me. 26. ita: Expecta dominum, utiliter age, & confortetur cor tuum, & sustine dominum. 30. ita: Viriliter agite, & confortetur cor uestrum, omnes qui speratis in domino. 32. In nomine sancto eius sperauimus. 33. Non delinquent omnes qui sperant in eo. 36. Saluabit eos qui sperauerunt in eo. Item, 41. & 42. ad spem in deo

deo figendam hortantur. Similiter & 63. & 130. Nec est ista uulgaris spes quam nobis tanto studio commendant sacrae literae. Agricola sperat à deo lætium agrorum prouentum, nauta prosperam nauigationem, grauida felicem partum, ægrotus conualescentiam. At uir pius qui uere sperat, hoc est, spem omnem fixit in domino, plena fiducia totam sollicitudinem conficit in deum, persuasus siue læta obtigerint siue tristitia, siue mors, siue uita, omnia per dei misericordiam cessura in bonum, inscrutabili sua sapientia sic temperantis res mortalium. Itaque quum beatus sit homo domine uirtutum, qui fiduciam omnem in te collocauit, nec id fieri possit, nisi sit intra domum tuam ecclesiam, dignare quæso aperire oculos omnium nostrum, ut uidentes quàm sint amabilia, quàm pulchra, quàm tranquilla, quàm tuta, quàm felicia tabernacula tua: rursum quàm his dissimilia tabernacula impietatis, positis opinionum & affectuum dissidijs, eodem sensu, eademque sententia concordantes uersemur in illa beata sodalitate sanctorum omnium, ut uere de nobis dici possit: Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in unum. Nunquam autem coalescemus in unum, nisi pariter spem nostram

ponamus in Christo Iesu rege Sion ac domino nostro, & ad illum unum spectemus omnes. Vbi regnat ambitio, ubi pecuniæ studiū, ubi peruicacia, ubi cæcus fauor, aut odium cæcius, ut pertendamus tueri quicquid semel diximus aut scripsimus, ubi in gratiam partium probamus quæ scimus esse improbanda, aut odio priuato damnamus, & ea quæ pie dicta: denique ubi quisque ad se spectat, & undique trahitur funiculus contentiōis, non potest res ad concordiam redigi. Reputemus quā sit stultum sic odisse mores quorundam pontificum aut sacerdotum ac monachorum, ut ipsi fiamus illis deteriores. Detrior enim est qui recedit ab ecclesiæ consortio & in hæresim aut in schisma demigrat, quā qui impure uiuit saluis dogmatibus. Cum hoc, perquā iniquum est, nos ad aliorum uicia lynceos esse, ad nostra ipsorum talpis cæciores, & in aliorum oculis uidere festucam, ipsos trabem in oculo circumferentes. Homines cum hominibus uersamur. Quamquam grauius fateor peccant, qui in potestate constituti publica, non meminerunt officij sui. Tamen populi peruicacia, sæpenumero in causa est, ut qui præsumunt, alij sint quā esse conueniret. Sic populus Israeliticus pro mitissimo

tissimo Samuele, accepit superbum Saulern. Placabilior erit alienis erratis, qui prius sua m-
spexerit. Præcipuum est discordie semina-
rium, quod sinistro tantum oculo proximo-
rum uitia intuemur. Claudatur ille sinister, &
dexter uicissim ad eorum uirtutes aperiatur. Si uirtutum candidi fuerimus æstimatores, le-
uius offendemur uitij. Inter fratrem ac fra-
trem, inter uxorem ac maritum non constat
amicitia, nisi uicissim inter sese ad quædam
uitia conuineant. Quomodo igitur constabit
totius ecclesiæ concordia, si quisq; ad alterius
uirtutes luciosus, ad uitia tales habet oculos,
qualia sunt specula quædam, quæ faciem op-
positam & multo maiorem reddunt & de-
formiorem? Dolendum est tam multos esse
monachos, qui præter uestitum ac frigidas ce-
rimonias minimum habent religionis, tam
multos esse sacerdotes, qui nec caste uiuunt,
nec sacris uacant literis: nonnullos etiam ab-
bates & episcopos, qui minimum differant à
prophanis principibus aut satrapis: sed inte-
rim dissimulamus quàm multi sint inter illos,
pij, sobrij, docti, deq; Rep. benemerentes, in-
diuitijs pauperes, in dignitate modesti, in po-
tentia mites. Nec cogitamus quanto nos esse-
mus ferociores, si tot rebus ad licentiam inui-

taremur. Expedi igitur, ut plebs, quæ distul-
mulatis sacerdotum uirtutibus, uitia tantum
uidet exaggeratq; suam inspiciat manticam,
à tergo in pectus reuolutam. Quotus quisque
est opifex, ut ab infimis incipiam, qui in præ-
stanta opera fidelis est, in mercede exigenda
æquis. Nec enim temere natum est illud uul-
go celebre prouerbum, In sua quenq; artifi-
cem arte furem esse. Iam quod omnino ge-
nus rerum est, quod illi non corrumpant que-
stus gratia? Quot modis uiritur triticum ac
farina, quot modis uinum ac ceruisia, quot
modis pannus reliquaq; texta. Omitto nunc
in promissis perfidiam, in commercio super-
cilium ac morositatem, ut propemodum com-
modus sit cum rege quopiam aut Cardinale
agere, quam cum Latomo, qui uix habet do-
mi unde cœnet. Qui tales sunt in fertili for-
didisq; opificio, quales probabile est futuros,
si ad eorum dignitatem euehantur, quorum
mores ferre non possunt. Vulgus sacris initia-
torum incontinentiâ incesti sacrilegij ac uio-
lati uoti titulis exaggerant, sibi ut liberis ac
solutis blandiuntur. Atqui, ne errent, nemo
Christianus ad peccandum liber est, omnes
religiosissimo sacramento sunt astricti, nisi
forte ludum esse credunt quod in baptismo
professi

professi sunt. Si infami cognomine uocantur apostatae, qui à Benedicte aut Francisci instituto desciscunt, quanto magis eo nomine digni sunt, qui in baptismo mundi contemptum professi, toto animo seruiunt mundo, & à Christo imperatore transeunt ad Satanam. Iam adulterium crimen, quod apud ethnicos gladio, apud Iudæos lapidatione puniebatur, neutiquam leue est, utcumq; nunc pro ioco ducitur. Quod si quis propius inspiciat, inueniet fraudibus, rapinis, periurijs referta omnia. Vt ne commemorem interim, quantam malorum lernam, tegat umbra belli. Nihil attinet hic de magistratibus inferioribus loqui, deq; ijs qui ob nobilitatis titulū sibi uolunt licere omnia, deq; principibus. Quocumq; ueritas oculos heu nimium multa est querelarum materia. Sed hæc est rerum humanarum natura, maris in morem multa secū deferre, quæ malis abesse. Mutat sepe uitia, ponit nūquam. Quid igitur superest nisi ut se quisq; discutiat, & omnes ad Christi misericordiam confugiamus. Quædam uitia leuiora sunt, quàm ut expediat asperam admouere medicinam. Quædam minore religionis incommodo dissimulantur quàm exagitātur. Porro quæ graviora sunt, quàm ut oporteat dissimulare, manum

doctam & artificem requirunt, ne nobis eueniat quod solet imperitis medicis, qui dum parum dextrę admouent remedia, pro morbo extinguunt hominem, aut ex leuitore malo reddunt immedicabile. Pleraque paulatim ac per occasionem irrepperunt, ea paulatim ac per occasionem tollenda sunt, si fieri queat absq; graui tumultu: sin minus dissimulanda, donec ipsa dies porrigat occasionem comodiorem. Eadem dexteritate utendum est in dogmatibus. Quidam dum impotenter uociferantur, hæresis, hæresis, ad ignem, ad ignem, in peiorem partem interpretantes quę dicta sunt ambigue, per calumniam deprauantes, & quę pie dicta sunt, plurimum fauoris conciliarunt ijs quos exitio dignos iudicabant. Rursus qui sub Euangelij plausibili titulo moluntur ea, quę ex diametro pugnant cum Euangelio, uehementer adiuuerunt partes eorum quos oppressos uolebant. Itaq; dum illi nihil omnino patiuntur innotuari, hi nihil sinunt relinqui, tempestas orta est pene insedabilis, & dum utrinq; nimum tenditur funiculus contentions, fit, ut utraq; pars rupto fune in tergum cadat. Non quod ecclesia concidat, quę nixa saxo immobilis Christo, nullis turbinibus concutitur, sed de quibus

quibusdam hominibus loquor, qui causam ecclesiae tuentur, magno quidem zelo, non enim dicam malo, sed non secundum scientiam. Nondum eò processit hoc morbi, ut sit immedicabile. Extingui potest hoc incendiū, si materiam igni subtrahamus. Præcipuus autem huius tumultus foris sunt impij mores hominum. Non est quod alij in alios culpam reijciamus. Primum hoc humani generis exemplum est, sed ut per se prauum, ita nobis infelix: Mulier decepit me, serpens decepit me. omnes iram domini prouocauimus, restat ut omnes ad illum simul sincero corde conuertamur: ille ut est exorabilis, uicissim conuertetur ad nos, atq; hos inconditos rerum motus uertet in tranquillitatem, nobis eodem pro nostra quantulacunq; portione annitentibus. Quo pacto inquis, id fiet: Sit unusquisq; quod esse debet: Sint pontifices, pontifices Christi uicarij sincero corde gregis dominici curam agentes. Sint principes, principes diuinæ iusticiæ ministri, tanquam deo reddituri rationem, quem hoc magis oportet ab illis timeri, quo liberiores sunt à timore hominum. Magistratus bona fide remp. administrent. Monachi perfectionem quam titulo profitentur, moribus præsent. Sacerdos

tes noctes ac dies meditentur in lege domini,
 quo possint esse sal populi. Qui laici sunt, sint
 quod dicuntur, non praeant, sed reuerenter
 obtemperant sacerdotibus, fideliter pareant
 principum legibus, in suo quisq. opificio pro-
 bet suam conscientiam summo illi ^{magistro}
^{γωσθι}. Nam beati ^{patres} uerbo libenter uti-
 mur. Qui negotiaber est, bona fide negotia-
 tur: qui molitor est, bona fide sit molitor: qui
 pistor est, bona fide sit pistor: qui faber est,
 bona fide sit faber: qui uestiarius est, bona fi-
 de sit uestiarius fiduciam habens in eo qui
 non deserit rectos corde: atq. item de ceteris
 dicendum est. Nemo suis uitjs hoc nomi-
 ne blandiatur: Ita mos est, sic nemo non fa-
 cit. Ne circumpicias o bone quid alij faciant,
 sed quid abs te fieri uelit supremus ille iudex,
 cuius oculos nemo fallit, ad cuius tribunal
 omnes sistendi sumus, siue reges, siue inopes
 erimus coloni. Ibi non ualebit hac tergiuer-
 satio: Ita mos est, sic nemo non facit. Interim
 ponatur ambitio, & pertinax utuendi studi-
 um, facessant fauores cum priuatis odijs, con-
 filescat dementis rixae furda uociferatio, ita
 demum elucescet ueritas illa pacifica. Accedat
 illa ^{συγκατάβασις}, ut utraq. pars alteri
 sese nonnihil accommodet, sine qua nulla
 constat

riamur peccatis, & in uitæ nouitatem resur-
 gamus. pro nobis crucem gestauit, sed idem
 clamat: Qui non tollit crucem suam quotidie,
 non est me dignus. Cæterum qui dominum
 suis sceleribus quotidie, quod in ipsis est cru-
 cifigunt, ipsæ mors illius adeo nihil profutura
 est, ut cessura sit in grauem supplicij accessio-
 nem. Pij cuiusdam affectus est credere, preces
 ac bona opera uiuentium prodesse defunctis,
 præsertim si hæc illi dum uiuerent facienda
 curarunt. Tantū admoneantur, qui funebres
 pompas ac missas gloriæ causâ instituunt, per-
 dere mercedem suam: ac certius esse lucrum,
 si quod morientes legant, uiui ac sani in pios
 usus erogent. At quibus hoc nondum persua-
 sum est, ne obstrepant aliorū simplicitati, sed
 ipsi tanto benignius sublenēt pauperum inopi-
 am, tantoq; feruentius incumbant bonis
 operibus, quo minus credunt defunctos, ui-
 uorum benefactis iuuari. Religiosi item affe-
 ctus est, credere sanctos ac sanctas quos deus
 adhuc mortali corpore grauatos tanti fecit, ut
 ad illorum preces, dæmones expulerit, mor-
 tuos ad uitam reuocarit, nunc quoq; nonni-
 hil apud eum posse. At quibus diuersa sedit
 opinio, pura mente, sinceraq; fide inuocent
 patrem, filium & spiritum sanctum, ne obtur-
 bent

bent odiose ijs, qui citra superstitionem implorant diuorum suffragia. Superstitio quam fateor in inuocatione cultuq; diuorum esse plurimam, coarguenda est, pius ac simplex affectus interdum tolerandus est, etiam si sit cum aliquo coniunctus errore. Vt nostra uota non sentiant diui, sentit tamen Christus qui & amat simplices animos, si minus per sanctos, certe pro sanctis dabit nobis quæ petimus. Qui scruerunt in Diuorum imagines, non prorsus abs re concitati sunt ad eum zelum, licet inmodicum mea quidem sententia. Nam horribile crimen est, Idololatria, hoc est, simulachrorum cultus: qui tamen si iam olim sublatus est moribus hominum, tamen periculum est, ne technis dæmonum eodem reuoluantur incauti. Sed quum statuaria & pictura olim inter liberales artes habita sit, citra poesis, plus interdum repræsentans affectibus hominum quàm homo quamuis facundus possit uerbis exprimere, & Plato agnoscens poësim plurimum habere momenti ad Remp. bene secusue instituendam, non omnes poetas submouerit ex illa quam fingit ciuitate, sed Homerum tantum aut Homeri similem, qui dijs, ac deorum filijs attribuit adulteria, puerorum amores, furta, mendacia

dacia, impotentes iras, dissidia aliq̃ uitia,
 quæ nemo bonus Reip. gubernator ferret in
 suis ciuibus, aut frugi paterfamilias in uxore,
 liberis aut famulis: corrigendum erat, quod
 per imagines irrepsêrat superstitionis, utilitas
 erat sentianda. Vtinam omnes omnium ædi-
 um parietes haberent uitam Iesu Christi de-
 center expressam. In templis autem quemad-
 modum in Aphricano concilio decretum
 fuit, ne quid recitaretur præter scripturas ca-
 nonicas, ita conueniret nullam esse picturam,
 nisi cuius argumentum in canonicis scripturis
 contineretur. In peristylis, porticibus & am-
 bulachris possent & alia pingi ex humanis
 historijs desumpta, modo facerent ad bonos
 mores. Stultas uero aut obscenas aut sedi-
 tiosas tabulas oportuit non solum è templis
 uerumetiam ex omni ciuitate sublatas esse.
 Et quemadmodum blasphemix genus est,
 sacras literas ad ineptos ac prophanos detor-
 quere iocos, ita graui poena digni sunt, qui
 dum pingunt canonicarum scripturarum ar-
 gumenta, de suo capite miscent ridicula quæ-
 dam, ac sanctis indigna. Si libet ineptire, à
 Philostrato potius petant argumenta. Quan-
 quã sunt & in ethnicorū annalibus multa ar-
 gumenta, quæ idiotarū oculis utiliter exponi
 possent.

possent. Ergo cui persuasum est, diuorum imaginibus, quoniam non sentiunt, nihil habendum honoris, fruantur suo sensu: ne tamen obstrepant ijs, qui citra superstitionem sic uenerantur imagines eorum amore quos representant, quemadmodum noua nupta sponsi absentis amore exosculatur anulum aut strophium ab illo relictum aut missum. Hic affectus deo non potest ingratus esse, qui non est superstitione, sed ab abundantia quadam amoris proficiscitur. Idem sentiendum est de ijs, qui simili affectu exosculantur ossa aliâsue reliquias sanctorum. In his Paulus opinor concederet, ut in suo quisque sensu acquiescat. Noui Theologum, qui cum uideret quendam per coemiterium euntem, nam erat iter publicum, non aperire caput ad signum crucifixi, haud quidem studio, sed intentum fabulis comitum, quibuscum deambulauerat, miro zelo dixit ad suos confabulones, ausim iurare illum esse Lutheranum. Illud profecto non recte: quemadmodum altera pars peccat, odiose obstrepens, non superstitioni, sed simplici religiosoque affectui nonnihil tribuentium imaginibus. Illud citra noxam omnibus potest inculcari, diuos ac diuas optime colimitando uiram illorum, Idem quibus non
dum per

dum persuasum est horum temporum sacramentalem confessionem, fuisse ab ipso Christo institutam, seruent eam ut rem salutarem multisq; commendabilem utilitatibus, ac multorum seculorum usu comprobata. Ut autem illa tum tutior sit, tum minus grauis, magna ex parte in nobis situm est. Videlicet si deligamus integrum, eruditum, ac silentij tenacem sacerdotem, nec eum ambiguus ac perplexis sermonibus remoremur, ut percontando cogatur uelut expiscari crimina, sed simpliciter tanquam coram deo aperiamus ea duntaxat, quæ certo sunt letalia uulnera. Quod genus sunt, adulterium, homicidium, furtum, ebrietas enormis ac uoluntaria, obtrectatio maliciosa, quod homicidij aut ueneficij genus est, periurium, fraus, rapina, aliaq; huius generis seu facto perpetrata, seu certo animi proposito destinata. quibus enim nihil defuit præter occasionem, iam perpetrarunt. Absit autem repetendi confessionem superstitio, absit anxietas enumerandi commissæ & circumstantias, aut totam iterandi confessionem apud alium sacerdotem, si quod crimen in priore fugit. Præcipua cura sit, ut quod admissum est detestemur, & in pristinum remigremus affectum. Illud omnium

H

caput

caput est, sic instituere uitā, ut non incidamus
in ullum crimen letale. Id qui potest, liber est
ab onere confitendi. Leniores culpas uitare
uix cuiquā concessum est, in hac uita; at non
difficile est auxiliante deo, uitare crimina ei
qui semel sit radicatus in charitate dei ac pro-
ximi. Hoc igitur fundamentū ante omnia fa-
ciendum ac stabiliendū est in animis nostris.
Quod si accadat in crimen prolabi, non est ne-
cesse protinus ad sacerdotem currere, sed ad
deum ilico confugiendū est. Cum illo statim
redeundum in gratiā, ut sacerdoti quoq; con-
sistearis expectanda est temporis oportunitas.
Consultum tamen est culpas de quibus dubi-
tas, criminales sint necne, sacerdoti quī opor-
tunum fuerit referare. Idem dico de factis, de
quibus ambigis, utrum legitima sint an non.
Complures enim perplexi casus incidunt in
uita mortalium, ueluti de usura, de matrimo-
nio, de restituendo, de uotis. Qui credunt
eam ut nunc est à Christo institutam, tanto
obseruent religiosius, sinantq; alios in suo
sensu acquiescere, donec sacrosancta synodus
aliquid expressius de hoc pronunciarit. Hoc
pacto fiet, ut nec scindatur omnino Christi-
ana concordia, nec mores infirmorum in om-
nem licentiam prouant. In missam si quid
super-

ECCLESIAE CONCORDIA. III

superstitionis, aut sordium irrepfit, æquum est
 corrigere. Ipsam missam quur usq; adeo ex-
 cremur non uideo. Constat psalmodia, qui
 dicitur introitus, doxologia, precatone, sa-
 cris canticis, recitatione uerborum propheti-
 corum aut Apostolicorum, quam uocant epi-
 stolam, recitatione Euangelij, professione fidei
 catholice, gratiarum actione, quam ap-
 pellant Eucharistiam, ac religiosa commemo-
 ratione mortis Dominice, rursus precatonibus,
 inter quas est precatio Dominica: deini
 sequitur pacis Christianæ Symbolum, mox
 communio, rursus sacrum canticum, & pre-
 catio. Postremo loco sacerdos totum popu-
 lum uelut in suam tutelam receptum, deo be-
 nedictione tradit atq; commendat, ut perse-
 uerent in affectu pietatis, mutuaq; charitate.
 Quid in his non pium ac uenerandum? Quos
 offendit sordida turba conductitiorum sacrifi-
 culorum, submoueant indignos, dignos reti-
 neant. Quibus non placent prosæ, præsertim
 indoctæ, licet eas prætermittere. Neq; enim
 Romana ecclesia ullas nouit prosas. Similiter
 & cantionem quam nunc in nonnullis tem-
 plis canunt, post consecratū corpus & sangui-
 nem dominicū, pro pace aut cōtra pestilentia,
 aut pro felici prouentu frugū, sine religionis

detrimeto liceret omittere. Id enim omnino præter ueterem morem inductum est. Nam id temporis olim populus non cursitabat ad uidendum id quod sacerdos ostendit, sed prostratus humi corporibus, animis in cœlum erectis gratias agebat Christo redemptori, qui nos suo sanguine lauit, sua morte redemit. Nihil porro tale nouit ecclesia Romana. In sacello pontificis, non est nisi unicum altare, & unicum sacrum. Quin & hodie in multis ecclesijs Romanam imitantibus, non licet priuatim sacrificare duntaxat id temporis, quum summum peragitur sacrum. Illorum insolentia est arguenda, qui cum summi sacrificij tempore ambularint nugantes de rebus friuolis, proprium requirunt sacerdotem, qui ipsis proprie sacrificet: aut in uespertino cultu, quemuis obuium arripiunt sacerdotem, qui ipsis separatim dicat uespertinas laudes, etiam si iam suas absoluit: qui si recuset, sic commouentur, ut periculum sit ne illi pugnoscus in faciem ingerant. A deo quod publicum est contemnitur, & quisque priuata querit. Si non placet in templis illud modulatæ musicæ genus, & organorum cantus, possunt citra pietatis iacturam omitti: si placet, curandum est ut illa quoque musica sit digna templo

templo dei. Iam & illud non recte fit in quibusdam ecclesijs, ut ob musicorum aut organorum concentum omittantur aut decurtentur ea quæ sunt præcipua. Hora prope consumitur in profa, ac decurtatur Symbolum fidei, & omittitur precatio Dominica. Nec minimum temporis absument illæ uocum caudæ, ad singulos uersus in longum productæ. Atqui præstabat cultum solennem, nullis superuacaneis uerti in tædium. Ad superstitionem uergunt tot peculiaria missarum argumenta, missa de spinea corona, missa de tribus clauis, missa de præputio Christi, missa pro nauigantibus, pedestri aut equestri itinere peregrinantibus, pro sterilibus, pro grauidis, pro parturientibus, pro febris quartana aut tertiana laborantibus. Hæc & huius generis multa facile possent uel tolerari uel corrigi. Nec erat necesse ut missam tot seculis receptam, quasi rem pestilentem & impiam exigereamus. Iam quæ quidam tradiderunt de qualificatione, de merito principali & secundo, de opere operante & operato, poterant inter humanas opiniones seponi, donec super his quoque synodus pronuntiaret, aut suo quocunque arbitrio relinqueret. Sacrificij atque immolationis uocabulum ueteres sacri doctores non

H 3 horruerunt

horruerant. Christus semel mortuus non moritur iterū, fateor, sed unicum illud sacrificium mysticis ritibus quotidie quasi renouatur, dū ex illo fonte inexhausto nobis nouam subinde gratiam elicimus. Immolamus hostiā pro uiuis ac defunctis, dum pro illis patrem per filij mortem obtestamur. Postremo quū omnis precatio, laus & gratiarum actio recte dicatur sacrificium, maxime nomen hoc conuenit in missam, hęc omnia sacratius continentē. Sunt qui requirant in missa communionem. Sic fateor fuit à Christo institutū, & olim ita consueuit obseruari. Verum id quo minus fiat, haud stat per sacerdotes, sed per laicos, in quibus hen nimiū refrixit charitas. Cœlestis ille cibus non est obtrudendus inuitis, aut nauscentibus, auide petentibus non negabitur. Nunc quæ possit esse cōmunio quum quibusdam in locis templa ferē sint uacua cōmunionis tempore. Quidā aspersi mox abeunt domum, & ante introitū faciunt exitū. Alij post auditum & non intellectum Euangelij abeunt. Atqui posteaquam sacerdos dixit, sursum corda, & gratias agamus, tum præcipuē populi partes erant, quando tacente sacerdote quisq; cum deo loquitur. Atq; interim illi fabulantur in foro, aut potant in popina. Quanquam & hi

uerecun-

uerècundius faciunt ipsi qui toto sacro nugantur in templis. Denique tametsi inter sacrificantem & assistentes non est signorum Sacramentalium communio, quæ nec olim inter omnes fuit, est tamen sacrae doctrinae, piæ exhortationis, precationis, laudis & gratiarum actionis cõmunio. Cõmune est igitur quod uiuificat, illud cõmune non est quod sine illis nihil prodest. Sed obijciatur scrupulus de adorando. Si in Eucharistia totus est Christus, quur non est adorandus? Quanquam Christus in eo sacramento est, sub ratione cibi ac potus, ut summa cum animi puritate sumatur, non ut ostentetur, aut in ludis publicisq; pompis circumferatur, aut in equo circum arua uehatur. Id nequaquam est ueteris exempli, sed in hoc multitudinis affectui plus satis indultum est. Quidam sibi ualde pijs uidentur, si quoties sacerdos sinit uideri corpus domini undiq; accurrant ac è proximo defixis oculis intueantur. Quanto religiosius erat cum Publicano procul à cancellis abstinere, & corpore humifuso, mente adorare crucifixum. Nullus est tam stolidus, ut humanam Christi naturam adoret pro diuina, aut ut panem & unum adoret pro Christo. Quoniam autem nemo certus est, an sacerdos uerè consecrauerit,

H 4 præter

præter ipsum unum, nullus adorat ibi Christum, nisi sub tacita conditione, & tamen id quod in Christo proprie adoratur nusquam non adest. Adde huc quod nullum sit sacramentum tam humile cui non assistamus nudis capitibus quum administratur, uelut in baptismo, in confirmatione puerorum: quid sentiunt igitur, qui putant idololatriam esse, si huic sacramento caput aperiant, etiamsi Christi corpus & sanguis tantum ibi sint in sacro signo. Quot porro uidemus Sacramentorum formas? Quoties ipsi suam mutarunt sententiam, quoties alienam reiecerunt? Nam & nuper exortus est, qui tam impie de hoc sacramento sententiam commentus est, ut totum sustulerit sacramentum. Neque enim sacramentum dici meretur, quod nullo externo signo, sed tantum animi cogitatione peragitur. Hæc qui faciunt, utrum sibi uidentur talis ludere, an de grauissimis rebus disputare? Quod si ambigunt, ut ipsa declararet, quanto satius erat in eo perseverare, quod nobis tradiderat ecclesia catholica? Tradidit autem ibi uerum esse corpus & sanguinem domini, haud dubie quin uiuum, Quod si credimus in sepulchro diuinam naturam non fuisse separatam ab exanimi corpore domini, quanto

quanto credibilius est eam à uiuo corpore non esse separatam in sacramento? Itaq; si in hoc concordēs essemus, cetera quæ disquiruntur, quomodo sit ibi corpus & sanguis domini, sub panis substantia, an sub speciebus panis an uini, & quid accadat sumpto corpori, & si qua sunt his similia, poterant in synodo definiri. Nūc dum quisq; de re tanta quod libet comminiscitur, nonne illud unicum piarum mentium solatium ac delictum, quodammodo in nauseam uertimus? Turbam festorum dierum, quos uel episcopi multitudinis affectibus indulgentes induxerunt, uel Romani pontifices causis non necessarijs instituerunt, ipsi facile patientur abrogari, quod genus sunt festum Conceptionis & natiuitatis uirginis matris, item festum praesentationis in templo. Et haud scio an expediret nullum omnino festum solenne indici, nisi cuius argumentum extet in sacris literis. Diem dominicum semper excipio. Facile patientur esse festa pauciora, modo ea quæ supersunt, maiore religione celebrentur. Non est omnino prophanus dies, quo licito labore citraq; fraudem paratur, quod uxorem alat ac liberos aut proximi subleuet inopiam. Festa quæ sodalitates sibi priuata constituunt auctoritate,

unā cum ipsis sodalitatibus à magistratu colenda sunt. Nihil enim aliud sunt quàm Comi & Bacchi conuenticula. Delectū ciborū ac ieiunia non indixit ecclesia nisi ad sanitatem corporis & animi. Itaq; qui pisciū esu periclitantur aut ieiunio & ualitudinem corporis & animi uigorem ledi sentiunt, hos nequaquam obligat ecclesię constitutio. Qui uero sentiunt se ex abstinentia carniū & ieiunio & corpore & animo melius habere, quæ rōgo contumacia est, uelut in odium ecclesię hoc reijcere, quod tantā adfert utilitatem? Hic igitur nullus alium dispūdicet, uelcens non insultet abstinentibus, abstinentes non condemnent uescētes, etiā si causa non sit euīdens. Suo domino stant aut cadunt. Idē sentio de ceteris episcoporū constitutionibus, quæ si piæ sunt, si utiles, si æquæ, ob hoc ipsum seruandę sunt, quod tales sunt: & si displicet legis uocabulum, amplectamur eas tanquam salubria consilia. Si seruus de lapide emptus dat tibi consilium utile, auscultas & obtēperas, non quia seruus dedit, sed quia est in rem tuam. Et nos eorū consilia reijcimus, qui publica dignitate præminent, quicq; nobis patrum ac doctorum loco sunt. Hęc eō spectant, nō ut quę dicimus pro certis haberi uelimus aut præeamus ecclesie

ECCLESIAE CONCORDIA. 19

clesie quid sit statuendum, sed ut interim dum
 apparatus synodus, ipsi dissensionum causas
 omnes quantum in nobis est, amputemus, ni-
 hil per uim ac tumultum agamus, neque cui-
 quam hoc faciamus, quod si nobis fieret, coe-
 lum ac terram ac maria inclamaremus, neque
 quēquā ad nouam religionem à qua abhor-
 ret, perpellamus. Aequissimū enim est, ut qui
 sibi religionis causa uim fieri nolunt, ab alijs
 eam abstineant: præsertim quū hic quoque me-
 lior sit causa, tam longi præscriptione tempo-
 ris sese tuentium. Hæc admonitio ad utranque
 partem attinet: si moderata συγκατάβασις
 premolliat dissidiorum paroxysmum, fiet ut
 synodi medicina felicius operetur ad concor-
 diam. Sic enim medici priusquā porrigant ua-
 lidum pharmacū, leuibus quibusdam ac blan-
 dis potiunculis, Sirupos illi uocant, preparant
 corpora, Hoc exemplū utinam omnes imite-
 mur. At uereor ne sint, qui uel ob inopiam
 iudicij, uel ut ipsi sint in tuto, properent sic ex-
 ulcerare omnia, ut frustra coeat synodus. Quis
 autē malus genius effascinauit infelices ana-
 baptistas? Nam audio hos errore falli, magis
 quā incitari malitia, ut ad istum modum in-
 propriū ruant exitium. Nō sufficit illis baptis-
 mus, qui mille quadringentis annis suffecit
 ecclesias

1. Cor. i.

Act. 16.

ecclesie catholice. Nam temporibus Augustini tam uetus erat consuetudo tingere infantes, ut huius exempli autor ignoraretur, admodumque probabile esset, ab ipsis Apostolis fuisse inductum. Quanquam enim non est expressum in sacris libris, quod Apostoli baptizarint infantes, tamen ex his sumitur non leuis coniectura. Paulus enim fatetur se baptizasse tres familias, Crispi, Caij, & Stephanæ. Et apud Philippenses noctu baptizauit carcerarium cum uniuersa familia. Et Petrus in Actis 10. baptizauit Cornelij non solum familiam, sed etiam cognatos ac necessarios, quos ille sub aduentum Petri conuocarat. In his familijs probabile est fuisse nonnullos infantes aut pueros. Christus ait: Date Cæsari quæ sunt Cæsaris. Et Apostolorum principes Petrus ac Paulus diligenter admonent, ut Christiani ciues obtemperent regibus ac præfectis licet idololâtris. Volunt seruum baptizatum fidelis etiam seruire hero suo, quam antea fecerat, & isti grauantur parere principibus eodem lauacro tinctis, eandem professis religionem. Dicuntur exigere à suis rerum omnium cõmunitatem. At ista quidem fuit aliquandiu temporibus Apostolorum in primordijs ecclesie nascentis, ne tum quidem inter.

ECCLESIAE CONCORDIA. 121

inter omnes Christianos. Nam latius propa-
gato Euangelio non potuit seruari commu-
nitas, exitura uidelicet in seditionem. Hoc ad
concordiam est accommodatius, ut rerū pro-
prietas ac dispensandi ius sit penes legitimos
dominos, charitas uero faciat usum commu-
nem. Nunc audimus apud Bohemos exoriri
nouum Iudæorum genus, Sabbatarios appel-
lant, qui tanta superstitione seruant Sabba-
tum, ut si quid eo die inciderit in oculum, no-
lint eximere, quasi non sufficiat eis pro Sab-
bato dies Dominicus, qui Apostolis etiam
erat sacer, aut quasi Christus nō satis expref-
serit quantum tribuendum sit Sabbato. Bea-
tus Paulus anathema minatur Angelo, qui
uel cœlitus adferret aliud Euangelium quàm
ipse tradiderat. Nūc multorum animos adeo
conspicimus uacillantes, ut si uel obscurissi-
mus homuncio proferat nouum dogma, licet
absurdum, inueniat discipulos. Vnde tanta
uacillatio in animis Germanorum, qui sem-
per cæteris nationibus fortitudinis & con-
stantiæ laudē præcelluerunt: Quid nobis felici-
cius, si positis dissidijs concordēs uersemur in
domo domini? Agit hoc summo studio Ca-
rolus Cæsar, agit idem Romanorum, Hun-
garie, Bohemięq; rex Ferdinandus, princeps
singulari

singulari pietate præditus. Nec Christianissimus Gallorum rex in hoc negotio suo cognominis non est responsurus. Nec Anglorum rex obliuiscetur, se non ita pridem, defensoris fidei catholicæ speciosum meruisse titulum. Qui Clementis pontificis ingenium propius norunt, pollicentur illum ad æquissimas condiciones descensurum, modo sarciantur ecclesie pax. Nec defutura est eruditorum Cardinalium æquitas. Res auspice Christo feliciter cessura est, si cæteri quoque principes ac ciuitates huc intendat animum. Iam nimium duris indultum est, uel delassari queramus concordiam. Si domini lenitas nos prouocat ad licentiam, quæ ad poenitentiam debebat inuitare, uerendum est ne furor fiat læsa sæpius patientia, & quod de Iudeis scripsit Paulus, perueniat in nos ira dei in finem. Ne regum quidem mansuetudine abuti consilium est. Non ignorant illi uires suas, sed pro sua clementia, mollioribus si fieri possit remedijs huic malo mederi malunt quàm cauterijs aut sectionibus. Fortasse nos credimus dormire Cæsarem. at is planè uigilat in hoc negotio. lentior est, sicut oportet principem summa potentia præditum non esse præcipitem in rebus gerendis, sed tamen ille tandem perficit,

ECCLESIAE CONCORDIA. 123

perficit, quicquid animo destinauit semel.
Regis Ferdinandi bonitas & animus planè
philosophicus, qualem in principe requirit
Plato, non meretur contemptum, sed abun-
dantiorem reuerentiã, ac religiosiorem obe-
dientiam. Nunquam habuere felicem exis-
tum ausus Cyclopici, & inconsulta temeritas.
Sed ut uerissime dixit ille uates acutissimus,
Vis consilij expers mole ruit sua, Vim tem-
peratam dis quoq; prouehunt In maius. Ergo
si moderatis consilijs, affectibusq; sedatis in-
cubuerimus ad sarcindam ecclesiae concor-
diam, fiet quod uaticinatur Esaias. Et sedebit ;
populus meus in pulchritudine pacis, & in ta-
bernaculis fiduciae, & in requie opulenta :
iamq; simul omnes uno ore nobis inui-
cem gratulantes dicemus, Quam
amabilia tabernacula tua
domine uirtutum.

FINIS.

CLARISS. DOCTISSIMOQUE VI-
RO DES. ERASMO ROT. DO-
mino in maioribus obseruando,
Iulius Pflug S. D.

FACIT charitas in quam
infixus sum, ecclesiae, ut
quāuis ipse illi praesidium
afferre haud possim, de
omni tamen statu eius
cogitare nō desinam: ex
quo certe ipso uberem
capio fructum, siue in mentem uenit mihi
quod consoletur, siue quod terreat. In quo-
rum ego cogitatione ita uersor, ut altero ani-
mus meus recreetur, altero uero muniatur
contra casus impendentes. Malum enim cum
aduenit diu ante prouisum, leuius esse solet.
Accedit eodem singulare quoddam officij
uinculum. Nam cum publicū in ecclesia mu-
nus sustineam, & si ad eam constituendam
facultas mihi non suppetit, uoluntate tamen
mihi eō est incumbendum. Itaq; quum aliam
officij tribuendi rationem inire nequeam, fa-
cile adducor, ut tuam tuiq; similium, qui &
doctrina & autoritate florent maxime, fidem
implorem. Hęc eō ad te scripsi, ut ad causam,
quae mihi

quæ mihi cum omnibus bonis communis est, intelligas priuatum etiam officium accedere, ut si nimius fuerim in urgendo des ueniam mihi, quum me illò affectio haud iniusta rapuerit. De statu autem religionis est omnino ut scripsisti, id enim re ipsa experior. Nec mihi hoc tempore facile occurrit quod animum leuet ægritudine: cum præsertim scelerum eorum, ob quæ plagas illas, & eas quidem iustas deus nobis infligit, nullum faciamus finem. Quod autem cogitas rudem sumere, istud tibi profecto per eum, qui tribuit ut posses hominum generi præclaram operam nauare, nunquam licebit: & eo quidem minus, quod ut extrema cygnorum uox consueuit esse suauissîma, ita sanctissimæ esse solent uoces extremæ optimi cuiusq;, qui eas ædit unâ prope cū spiritu extremo. Et si igitur habes, quo repudies typographorum postulata, non tamen reperies, quemadmodum ei, qui iure quodam suo imperare poterit, satis facias, nisi pareas. Sed quid ago? Ita tecum quodammodo loquor, quasi senectus tua non & operosa sit, & planè talis, ut eam nobis diuturnam fore sperem. Quin animum ad ea, quæ tu nobis præclara parere non desinis, confers, intellige haud obscure q̃s, quæ à te opti-

I
mus

mus quisq; desiderat, non modo non orbari
senectutem tuam, sed etiam augeri. Vigent
enim in te omnia ea, quibus rei Christianæ
prodesse possis, & haud scio an magis etiam,
quàm in ætate florente. Quæ quidē res spem
ostendit fore, ut in quam ecclesiam multa tua
officia extant, de ea diu bene mereri possis.
Atq; hæc quidem amantissimis literis tuis
prouocatus scribenda putavi, non ut te ista
ætate atq; autoritate uirum ipse homo iuue-
nis atq; rudis monerem, sed ut in quem me
duceres sermonem sequerer. In quo ipso dum
breuitatem uito, uerbosior & ineptior nescio
quo pacto fui, quàm deceret. Venio nunc ad
Iulium Camillum & Augustinum Eugubi-
num: quorum alterum cum Venetijs essem
de facie noui tantum, cum altero uero con-
gressus & locutus sum sæpe, qui me ea re de-
uinciebat sibi, quod mihi quotiescūq; uellem
facere potestatem introeundi bibliothecam
Antoninam. Amphitheatrum Camilli si eam
nobis utilitatem asferre posset, quam pollice-
tur, libenter me facerem unum ē spectatori-
bus in eo. Ac si apud te disceptantem causam
dicat eloquentia, iam uicit. Nam (si te bene
nouī) contra eam nunquā tu statues, cuius be-
neficio tantus es, ut uiuas in oculis omnium
ferē

ferè gentium. Itaq; nihil attinuit Camillum
eam ad pedes tuos abijcere. Sed illi potius pla-
candi fuerunt, qui negāt cum eloquentia co-
gnitionem rerum coniungi posse, quasi uero
inquinatè loqui sit sapere. Iam uero tuam ad
Eugubinum epistolā, iamdudum legi. in qua
tu illum amanter sanē, & singulari cum gra-
uitate mones: Qui utinā obtemperasset tibi.
Nam sic ferè fit, ut quā quisq; uoluptatem ma-
ledicendo capit, eam male audiendo amittat.
Qua in re euentus cum ipsa iustitiæ æquabili-
tate bellissime congruit. Quo magis miror
quid homini uenerit in mentem cunctā na-
tionem nostram tanta contumeliā afficere.
Quod si te optima monentem audire noluis-
set, suā tamen ipsius rationem si adhibuisset
in consilium, uirus illud in nos tam turpiter
non euomisset. Sunt certe in singulis natio-
nibus qui sub figura hominum immanitatem
gerunt belluarum. Sunt item, qui cum inge-
nio, tum uero etiam uirtute excellunt. Hoc
qui negat, ne is aut rudis est in cognitione re-
rum humanarum, aut planè impudens. Qui
igitur uniuersæ alicui nationi in opprobrijs
objicit, quæ sunt certorum ciuium labe, qua
id tandem fronte facit? Cur non potius lau-
dat ob certorum ciuiū uirtutes? Id quod cum

officio boni uiri multo est coniunctus. Nonne qui ita reprehendit, idem sentit se patriam quoque suam, cum in eodem uel simili sit crimine, premere & tacita quasi sententia sua damnare? Sed quid si non tam uitia exprobrat, quam uirtutes in finitima uitia detorquet? Ut cum animi altitudo hominum nostrorum atque uirtus, quæ in periculis contemnendis lucere solet, feritati tribuitur. Quod si quis Germanorum, quibus ingenia Eugubinus adimit, uellet in hoc genere ingeniosus esse, nonne quæ multo uel præstantissima sunt, ea ad speciem turpem facile orationis uel conuertere posset? Nulla enim uirtus est, cui non uitium aliquod sit finitimum. Quo facilius id quod honestum est atque bonum dicendo eò potest traduci, ut malum esse uideatur. Recte igitur tu, qui prudentiam Eugubini requiris, cum præsertim multi sint nostrorum hominum si commoueant sese, sentiat ille Germanis neque ingenia, neque facultatem orationis, neque maximarum rerum scientiam deesse. Quanquam res ipsa pro hominibus nostris loquitur etiam si nullum faciant uerbum: Quod multum iam extant signa, eaque illustra, non solum ingenij illorum, sed etiam eximie doctrinæ. Adde quod ipsum Eugubini institutum, ei

acerbita-

ecce dno veniet
 et omnes
 Scribis dno

acerbitatem istam exprobrare uidetur. Quid enim ab officio hominis Christiani, sacerdotis, & Theologi alienius esse potest, quam in eo quo se profitetur religionem defendere, tantum acerbitatis effundere, & contra, quam lex mutui amoris sancit, multos bonos uiros de se nihil tale merentes tam insigni iniuria afficere? Sed de his Eugubinus ipse uiderit, ego quod ad me attinet, mallet illum isto maledicēdi genere supersedisse. Faueo enim hominis honori. Quod si fecisset maiorem proculdubio fructum industriæ suæ cepisset, nec eam, ad quam se excitauit bene audiendī rationem, ipse in dubium uocasset. De Gulhelmo Budæo quæ scripsisti, ea me singulari affecerunt uoluptate. Ille enim ita se gerit, & ea nobis affert, ut mihi uideatur natus esse ad lucem rectis studiis inferendam. Lætor igitur uirum illum in eo etiam nūc cursu esse, quem iamdudum magna sua cum gloria tenet. Hic si tantum apud suos autoritate ualet, quantum excellens eius doctrina & uirtus, quæ uno omnium ore celebratur postulat, & gaudendum est certe omnibus bonis & præclare cum Gallis ipsis agitur. Hæc ferè ad epistolam tuam. Iam uero ne te fugiat quò loci sint res nostræ, sic habeto, religionem aliquanto

perturbatiorem esse, quàm fuit antehac, & or-
tus est nuper nescio quis terræ filius, qui co-
natur nouum malum inuehere. Negat enim
necessaria esse ad Eucharistiam uerba Chri-
sti, quibus ea consecratur: quin nec speciem
panis aut uini necessariam esse, sed satis esse;
si motu interiori cordis Eucharistia capiatur,
Ita cum hic ad spiritalem manducationem
referat omnia, id agit ut possit sacramentum
ipsum funditus tollere. Sed deus tamen pro
sua misericordia nos respexit, cuius diuino
beneficio effectum est, ut authore in uincula
coniecto hæc heresis oppressa sit antea, quàm
in uulgus proferretur. Noui præterea quod
scribam nihil sanè est, & arbitror satis multa
esse hæc, præsertim ad te uirum nunquam sa-
tis uacuum. Sed malui tamen multus esse,
quàm non declarare me tibi quæ scripsisti, ual-
de delectari, de quibus certe tecum quasi lo-
quens quanta uoluptate perfusus sum inde
perspicias facile, quod finem dicendi ægre
fecerim. Non igitur mihi uisus es garrere (qua
tu uoce uteris) sed aptissime grauissimèq; lo-
qui, & tanto me uehementius amare, quanto
longiores fuerunt hæc literæ tuæ. Quare tam
me tibi beneficio obstrictum sentio, quàm
quem maxime: cumq; mihi nihil esse possit
antiquius

antiquius, quàm ut gratitudinem meam erga
te quibuscunq; possim rebus testificer, ma-
gnum mihi beneficium dederis, si ostenderis
in qua re officium meum tibi præstari uelis.

Vale, Cicij III Non. Martij, Anno

M. D. XXXIII.

DES. ERASMVVS ROT. CLA-

riis. LL. Doctori Ioanni Rinco

S. D.

LITERAE tuæ uir ornatissime, quibus
& pro tua prudentia sagaciter diuinas
imminentes Germaniæ calamitates, &
eas pie deprecaris, permouerunt animum
meum, ut ad omnipotentem illum pacifica-
torem, & ut Paulus uocat *μεσίτω*, precatio-
nem conscriberem, qua simul omnes domi-
num, iratum quidem ut uidetur, sed exora-
bilem appellemus. De non mouenda Cama-
rina, amanter tu quidem ac fideliter, sed serò
mones, Et merebatur hoc quorundam scur-
rilis improbitas, nec deerant amici qui per li-
teras huc hortarentur. Bene uale amicorum
candidissime. Frisburgi v die Martij, Anno
à Christo nato, M. D. XXXII.

I 4

Precatio

PRECATIO AD DOMINVM IE-
SVM PRO PACE ECCLESIAE.

DOMINE Iesu Christe, qui pro
tua omnipotentia cōdidisti cre-
aturam omnem uisibilem pari-
ter & inuisibilem, pro tua dīui-
na sapientia ordine pulcherri-
mo gubernas ac digeris uniuersa, pro tua in-
effabili bonitate seruas, tueris, ac uegetas
omnia, pro tua immensa misericordia, resti-
tuis luxata, reformat collapsa, mortua reui-
uificas, dignare quæsumus tandem ad unice
dilectam tibi sponsam ecclesiam flectere uul-
tum tuum, sed illum placidum ac propitium
quo serenans omnia quæ in cœlis, quæ in ter-
ris, quæ supra cœlos infraq; terras sunt: fle-
ctere digneris oculos illos mites ac misericor-
des, quibus Petrum ecclesiæ tuæ summum
pastorem intuitus es, ac mox respicit, quibus
turbam palantem aspexisti, & misericordia
commotus es, quod ob inopiam pastoris er-
rarent, uelut oues dissipatæ disiectæq;. Vides
pastor bone quàm uaria luporum genera ir-
ruperint in caulas tuas, quorū quisq; clamat,
hic est Christus, hic est Christus, ut in errorem
pertrahantur si fieri posset, etiam perfecti. Vi-
des qui-

des quibus uentis, quibus undis, quibus pro-
 cellis factetur tua nauicula, extra quam nulli
 uis esse salutem. Quid superest, nisi ut illa de-
 merſa fluctibus, pereamus omnes. Hanc tem-
 pestatem accerſiuerunt nobis scelera noſtra,
 agnoſcimus & cōfitemur. Agnoſcimus tuam
 iuſtitiam, & noſtram iniuſtitiam deploramus,
 ſed appellamus tuam miſericordiā, quæ iuxta
 propheticum pſalmum, ſuperat omnia opera
 tua. Multum iam poenarum dedimus, tot bel-
 lis attriti, tot exactionibus exhausti, tot mor-
 borum ac peſtulentiarum generibus afflicti, tot
 inundationibus conculſi, tot portentis ē cœlo
 minantibus territi, nec inter hæc mala ſubin-
 de noua laſſeſcentibus, ullus undecunq; por-
 tus apparet, ſed atrociora uidentur impende-
 re. Non querimus de ſeueritate tua miſiſſime
 ſeruator, ſed agnoſcimus hic quoq; tuam mi-
 ſericordiam, longe ſiquidem atrociora me-
 rueramus. Verum noli clementiſſime Ieſu
 perpendere quid noſtris meritis debeat, ſed
 quid tuam deceat miſericordiam, ſine qua
 nec angeli poſſent ſubſiſtere, nedum nos lu-
 tea uaſcula. Miſerere noſtri redemptor exo-
 rabilis, non quod ipſi ſimur digni, ſed hanc
 ſancto nomini tuo da gloriam. Ne permittas,
 ut Iudæi, Turcæ ac cæteri, qui uel non noue-

runt te, uel inuident tuæ gloriæ, perpetuo glorientur de nobis, dicantq; ubi est deus eorum, ubi redemptor, ubi seruator, ubi sponsus, quem iactant? Hæc opprobria in te recidunt, dum ex nostris malis æstimatur tua bonitas: desertos credunt, quos non intelligunt emendari. Olim quum in nauis dormires, & exorta tempestas minaretur omnibus exitium, ad inclamationem paucorum discipulorum expectatus es, & mox ad uocem tuam omnipotentem, subsedere fluctus, consiluiere uenti, tumultus subito uersus est in tranquillitatem magnam. Agnouerunt elementa muta conditoris imperium. Nunc in hac longe grauiore tempestate quæ periclitantur non paucorum corpora, sed innumerabiles animæ, ad totius ecclesiæ tuæ periclitantis clamorem, rogamus ut expectare. Tot hominum milia clamant, Domine serua nos, perimus. Tempestas uicit humanam industriam, imò uidemus opitulanti uolentium conatus in diuersum cedere. Tua uoce opus est domine Iesu. Tantum dic uerbo consileſce tempeſtas, & protinus illucescet optata tranquillitas. Parsurus eras tot sceleratissimorum hominum milibus si in Sodomis reperti fuissent decem iusti. Nunc tot sunt hominum

hominum milia, qui diligunt nominis tui
 gloriam, qui suspirant decorem domus tuæ,
 an non ad horum preces, iram tuam remita-
 tes, ac ueterum misericordiarum tuarum re-
 cordaberis? Non coelesti tuo artificio nostram
 stulticiam uertes in tuam gloriam? Non im-
 proborum mala uertes in ecclesiæ tuæ bo-
 num? Solet enim tua misericordia tum maxi-
 me adesse, quum rebus maxime deploratis,
 hominum nec uires nec prudentia possunt
 opitulari. Tu solus res quamlibet discordes
 redigis in concordiam, unicus pacis & autor
 & tutor. Tu Chaos illud uetus, in quo nullo
 ordine nulloq; decore confusa iacebāt discor-
 dia rerum semina, digestsisti, & admirabili
 ordine, quæ natura pugnant æterno fœdere
 sociasti. At quanto turpius est chaos, ubi nul-
 la est charitas, nulla fides, nulla fœdera, nulla
 legum, nulla præpositorum reuerentia, nul-
 lus dogmatum consensus, sed uelut in disso-
 no choro suam quisq; canit cantionem? Inter
 coelestes orbis nullum est dissidium, elemen-
 ta suum quæq; locum seruant, suis quæq; fun-
 guntur muneribus. Et sponsam tuam in cuius
 gratiam cōdita sunt uniuersa, fines perpetuis
 dissidijs ire pessum? Patieris, ut impij spiritus
 discordiarum autores, in tuo regno tyran-
 nidem

nidem exerceant impune: Patieris illum fore-
tem, quem semel expugnatum deturbasti,
rursus occupare tua castra: Quum mortalis
inter homines uersabaris homo, ad tuam uo-
cem aufugiebāt dæmonia. Emitte quæsumus
domine spiritum tuum, qui dispellat à pecto-
ribus omnium tuum adorabile nomen proffi-
tentium, spiritus impios, luxus, auariciæ, am-
bitionis, libidinis, uindictæ, discordiæq; magi-
stros, & ut prophetis uerbis utamur: Cor
mundum deus & rex noster crea in nobis, &
spiritum sanctum innoua in uisceribus no-
stris, spiritum sanctum tuum ne auferas à no-
bis. Redde nobis læticiam salutaris tui, & spi-
ritu principali confirma sponsam tuam, ac
sponsæ tuæ pastores. Per hunc spiritum terre-
na coelestibus conciliaſti, per hunc tot linguas,
tot nationes, tot hominū tam uarias formas
in unum ecclesiæ corpus compegisti, quod ti-
bi capiti suo per eundem spiritum cohæret.
Eum si dignaberis in omnium cordibus in-
nouare, cessabunt & illæ calamitates exter-
næ, aut si minus cessabunt, certe te diligentia
bus cedent in lucrum pietatis. Digere hoc
chaos domine Iesu, expandat se spiritus tuus
super has aquas male fluctuantium dogma-
tum. Et quoniam spiritus tuus qui iuxta pro-
phetæ

phetæ sermonem continet omnia, scientiam
habet etiam uocis, fac ut quemadmodū cum=
ctis in tua domo uersantibus, una lux est, unū
baptisma, unus deus, una spes, unus spiritus,
ita sit & uox una catholica in ueritatem profi=
tentium. Ascendens in coelū triumphantium
more sparsisti ex alto preciosa missilia, dedisti
dona in hominibus, dilargitus es uaria spiri=
tus tui munera. Rursum ex alto renoua uete=
rem munificentiam tuam, da ecclesiæ tuæ la=
bascenti, quod dedisti nascenti. Da principi=
bus timorem tui, ut sic Remp. administrent,
tanquā breuī tibi regum regi rationem de sin=
gulis reddituri: da throno tuo semper assi=
stentem sapientiam, ut quid sit optimū factu
perspiciant animo, factisq; persequantur. Da
pastoribus, quibus tuas uices delegare digna=
tus es, prophetiæ donum, ut arcanas scriptu=
ras, non ex humano sensu, sed ex tuo afflatu
interpretentur. Da charitatē triplicem, quam
à Petro stipulatus es, ouium curā illi deman=
daturus. Da sacerdotibus tuis sobrietatis & ca=
stitatis amorem. Da populo tuo bonam uo=
luntatem obtemperandi præceptis tuis, ac
promptitudinē obsequendi ijs per quos iuxta
tuum animum uoluisti res humanas admini=
strari, Ita fiet, ut si principes tuo munere, te
digna

digna imperent, si pastores te digna doceant, populus bene imperantibus ac pia docētibus obtemperet, ecclesię simul cum ordine redeat pristina tum dignitas, tū tranquillitas, ad tuū nominis gloriam. Niniuitis interneconioni destitatis, simul ut ad poenitentiam conuersi sunt, pepercisti: & sponsam tuam pedibus tuis aduolutam aspernaberis? Quę pro sacco habet suspiria, pro cinere lachrymas. Pollicitus es ueniam ad te conuersis: sed hoc ipsum tui muneris est, ut quis ad te toto pectore cōuertatur, ut omnia bona nostra redundant in tuā gloriā. Conditor es, instaura plasma tuū. Redemptor es, serua mercem tuam. Seruator es, ne finas eos interire qui toti pendent ex te. Dominus es, asserere possessionē tuam. Caput es, subueni membris tuis. Rex es, da legum tuarum reuerentiam. Princeps es pacis, inspira nobis charitatem mutuam. Deus es, miserere supplicū, esto iuxta Pauli dictum, omnia in omnibus, ut uniuersus ecclesię tuę chorus, concordibus animis, & consonantibus uocibus pro impetrata misericordia gratias agat patri & filio & spiritui sancto, qui ad absolutum concordie exemplum, personarum proprietate distincti estis, natura unum, quibus laus & gloria in æternum, Amen.

FINIS.

Deinde esse sine virginitate vero est, & Naturae
probatior cui nihil humanum verum aut
intolerabile ad occidendum animam aut minus
luctabile ad effundendum videtur est & Tugentibus
Deinde sunt qui nulli verum tenent nullis
spiritibus credunt nullis libidines concitant
nullis fustibus luctantur exultantur huiusmodi
liquefuerunt voluptatibus

LIPSIÆ EXCVDEBAT NICO-

LAVS FABER ANNO SA-

LVTIS M. D. XXXIII.

MENSE OCTOBRI.

Si considerare volumus quae sit in natura
hominis excellentia et dignitas, intelligemus
quoniam sit turpia, diffidere luxuria et
delicata ac mollior vivere quam bene

Ita parca continentia, se habere sibi
profficiunt. Cap. 10. Cic. de offiis
lib. 1.

Matth 7

Quae vultis vt faciant vobis
homines. Dea vt faciat illis

Si esca scandalizat fratrem
meum non manducabo carnes
intestinum 1 Corintl 8. et

Seneca

Sed dux malorum furina et scelus
artifex

Obsidit animos. cuius inest stupor

Turant tot vber ista tot gentes
gerunt

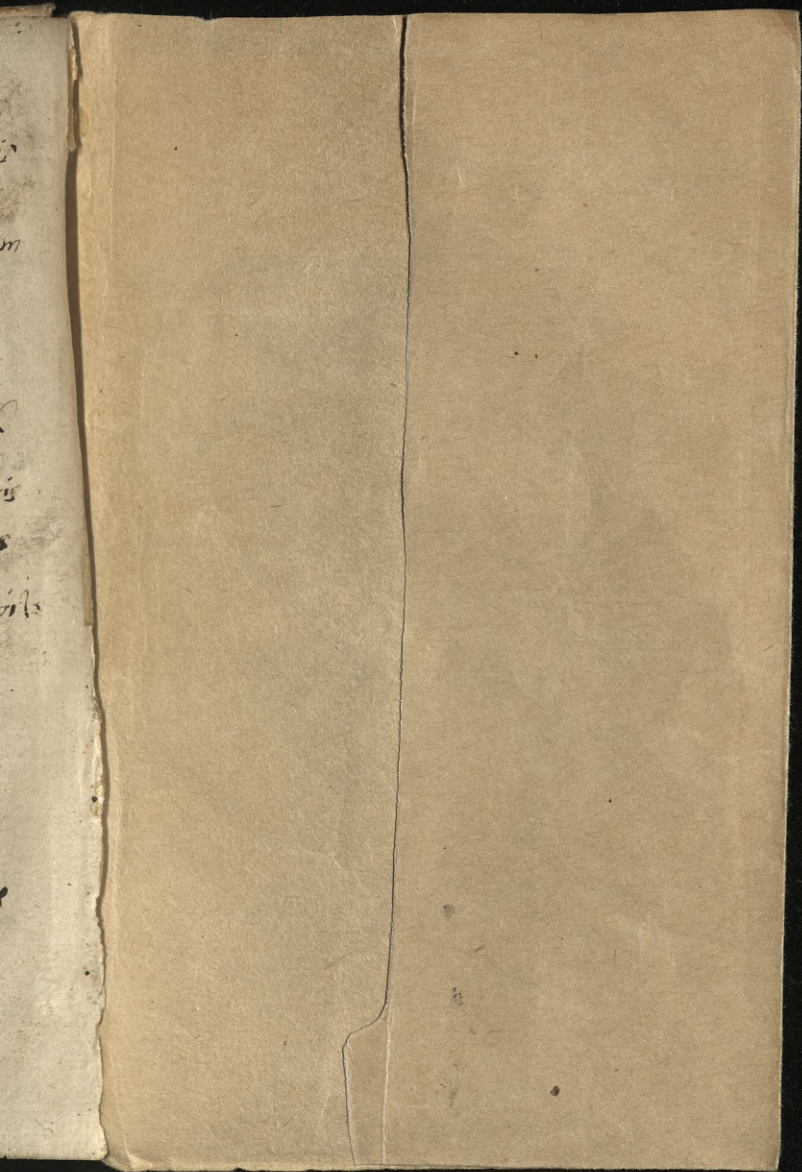
Et vest ab inuicem tot populi
ter premunt

Silcantur alia sola conuex
Dei

Dicentes se esse sapientes scitis
fieri. Non

Non qui seipsum commendat ille
probat. est sed qui Deo
commendat 2 Corintl 6

BIBLIOTEKA KÓRNICKA

13967
13968

